

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

HAZİRAN 1973

SAYI 108

CİLT : 18

350 KURUS

MERKEZİ : Bursa — Sanayi Bölgesi

Telefon : 18500 — 18504

BÜRO : Bursa — Atatürk Caddesi, Ticaret Bankası, İş Han Kat 1
Telefon : 14 489

BÜRO : İstanbul — Unkapanı Atatürk Bulvarı, Manifaturacılar Çarşısı
No. 3501 — 3502 Telefon: 22 35 73 — 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyetli ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	750,— TL.
İç sahife	500,— TL.
Arka kapak içi	750,— TL.
Arka kapak	1000,— TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; /çtimai ve Siyasi felâketlerden yakasını kurtaramaz.
K. ATATÜRK

CİLT : XVII

SAYI 108

HAZİRAN 1973

Fiatı : 3.5 T. L.

Yıllık : 42-6 Aylık : 21 TL.

Sahibi : Cemiyet Adına Dr. Cemalettin ÖZABACI

Yazı İşleri Müdürü : Ayhan BERMEK

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASİMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. Derginin Sesi ***
3. Türkiye'de Pamuk Ekonomisi Doç. Dr. Nazif KUYUCUKLU
29. Tüketici Yatırımları ve Halka Açık
Şirket Kavramı S. Nihat GÜVENAL
32. Euro-Dolar Piyasalarının Kontrolü Sorunu ... Çeviren : Dündar MURADOĞLU

Derginin Sesi..

Sayın İktisatlılar,

Bilindiği gibi 20.5.1973 günü yapılan Cemiyetimizin 30. Genel Kurul toplantısında, Tüzüğümüz Dernekler Kanununa göre yeniden düzenlenerek Genel Kurulda kabul edilmiş ve aynı zamanda Genel Merkez Yönetim Kurulu ve Murakıplar seçilmiştir.

Y ö n e t i m K u r u l u

Genel Başkan	: Dr. Cemalettin Özabacı
Genel Başkan Vekili	: Refah Hıçsönmez
Genel Sekreter	: Mithat Dağdeviren
Genel Muhasip	: Muammer Başoğlu
Genel Veznedar	: Sabahattin İnceoğulları
Üye	: Fahri Bekaroğlu
Üye	: Şaban Çavuşoğlu
Üye	: Ayhan Bermek
Üye	: Mustafa Özgür Bacak

Murakıplar

Güngör Gündüz, Mehmet Özkalay, Yaşar Gürnlü.

Bundan evvelki devrelerde, çalışmalarıyla Cemiyetimizi bu günkü seviyesine ulaştıran eski yönetim kurullarını takdir ve şükranla anmaktayız.

Gerek İstanbul'da bulunan ve gerekse memleketimizin diğer şehirlerine yerleşmiş meslekdaşlarımızla fark gözetmeden, ilişki kurmak, ayrı düşenleri Cemiyetimize kazanmak arzusundayız.

Cemiyetimizin, hepimizce arzulanan duruma gelebilmesi, en azından 3-5 sene sadece yönetim kurullarının değil, el ele, planlı, bilinçli bütün İktisatlıların çalışmasıyla mümkün olacağına inanmaktayız.

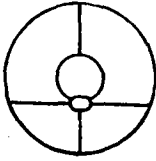
İşte, biz yeni yönetim kurulu olarak, bizden sonraki yönetim kurullarının dahi benimseyeceği ve tatbik edeceği bir plan ve program yapmak ve bu plan programın işiği altında Cemiyete bir yön vermek istiyoruz. Bunu gerçekleştirmek için çalışmaktayız.

Bütün İktisatlıları bu çalışmanın başarılı hedeflere ulaşması için Merkez ve Şube Yönetim kurullarının faaliyetleriyle önder ve örnek olmaları inancı içindeyiz.

Dileğimiz, İktisatlılık meşalesini yenisi, gencl, eskisinin bıraktığı yerden alsın yükseltsin, daha yükseklere çıkartsın, hiç söndürmesin.

Bütün İktisatlı arkadaşlarımızın tavsiye ve yardımlarını beklerken, kendilerine mutluluk ve başarılar dileriz.

Genel Merkez Yönetim Kurulu

Türkiye'de Pamuk Ekonomisi

Doç. Dr. Nazif KUYUCUKLU

Konuyu, pamuğun önemi ve ekonomimizdeki yeri, üretim faktörleri ve bölgeleri ve pamuğun pazarlanması ve tüketimi olmak üzere üç bölümde ele almak istiyoruz.

1 — Pamuğun Önemi ve Ekonomimizdeki Yeri

a — Bitki olarak pamuk, büyük bir önem taşımaktadır. Bu bitki uzun yıllar lifi için üretilmiştir, günümüzde de üretim amaçlarından ilki budur. Ancak, bunun yanında, önceleri pek önemli olmayan fakat bugün lif kadar değer taşıyan yan ürünler üretilmektedir. Bunların başında kütlü pamuğun % 60'ını teşkil eden çiğit gelir. Çiğitin % 14-16'sı yine liftir (linter) ve bu Kimya sanayiinde önemli bir ilkel

maddedir. Linterden arınmış çiğitin % 38-43'ünü, hayvancılıkta önemli bir besin maddesi olan küspe teşkil etmektedir. % 30 kadarı kabuktur, ancak bu, % 1 yağ ve % 10-12 protein ihtiva ettiğinden yine hayvancılık için önemli bir besin malıdır. Çiğitin geri kalan oranını, Margarin sanayii için çok önemli bir ilkel madde olan yağ teşkil eder. Yağ üretilirken bir de % 10 civarında Soap-Stock denen «ağır yağ» elde edilirki, bu da Sabun sanayiine ilkel madde olmaktadır (1). Artakalan diğer kısımlar ve saplar da ısıtmada kullanılır.

Bu özellikleri belirttikten sonra, pamuğun ekonomimizdeki yerine değinelim. Bunu da, tarihsel ve günümüzde olmak üzere ikiye

ayırarak belirtmeye çalışacağız.

b — Tarihsel Yeri

Pamuk tarımının Anadolu'da geçmişi çok eskidir. Geniş İmparatorluk topraklarının bir çok kısımlarında pamuk tarımı yapılmaktaydı. Bugünkü üretim alanlarından başka Suriye, Irak ve Makedonya ovalarında pamuk tarımı yaygın hale gelmişti. Üretimin tamamına yakını ülke içinde kullanılıyor, az bir kısmı ihraç ediliyordu.

Osmanlı İmparatorluğunda pamuk üretiminde gelişmeler, diğer pamuk üreticilerinde olduğu gibi, 19. cu yüzyılda A.B.D. de iç savaşla paralel olarak başlamıştır. Hammaddesiz kalma tehlikesiyle karşılaşılan İngiltere Tekstil Sanayii, Asya ve Afrika ülkelerinden pamuk satın almak istemiştir. İngilizler bu meyanda, pamuk tarımını geliştirmek için Osmanlı İmparatorluğuna da başvurmuşlardır (2). Sonunda, bu teşebbüs sonucu 27-1-1862 de bir «İrade» ile pamuk tarımına bazı teşvikler getirilmiştir (3). Dışardan getirilip dağıtılan pamuk tohumu ve diğer vergi muafıkları sonucu, üretimde önemli gelişmeler olmuş, ve 1864'te İzmir'den büyük kısmı Liverpool'e olmak üzere 64.000 Balya pamuk ihraç edilmiştir (4). Bundan böyle üretim gittikçe artarak 1. ci Dünya Savaşı arifesinde sadece Çukurovanın üretimi 130.000 Balyayı aşmıştır (5). Savaş

yıllarında, savaşa katılmamız ve buralarının da savaş alanı olması nedeniyle üretim çok düşmüş ve eski düzeyi ancak 1923'te bulabilmiştir.

c — Bugünkü Yeri

aa — Tarımda

aaa — Alanlar bakımından

Tarım İstatistiklerine göre 1970'te nadas dahil, yurdumuzda işlenen alanlar toplamı 24.294.000 Hektardır (6). Bu alanların takriben % 4.2'sini sınai bitkiler teşkil etmiş, bunun da % 51'ini Pamuk alanları kapsamıştır (7). Pamuk alanlarının toplam alanlarda yeri ise % 2'dir.

1970 Cari İstatistikler ve Tarım Sayımı sonuçlarına göre, nadas dahil, tarımda kullanılan alanlar 29.162.715 Hektardır (8). Pamuk alanları bu alanların takriben %1.9-2'sini teşkil etmiştir. Aynı kaynağa ve yıla göre, Endüstriyel bitkilere ayrılan alanlar, toplam ekim alanlarının Cari İstatistiklerde % 3.7'sini, Tarım Sayımı sonuçlarına göre de % 3.8'ini teşkil etmiştir. Pamuk ekim alanları ise Sınai bitki alanlarının % 51.9 ve % 55.4'ünü kapsamıştır.

bbb — Değer bakımından

Sınai bitki alanları, toplam ekim alanlarının ortalama % 4 gibi küçük bir oranını kapsamasına rağmen

men tarla ürünleri üretim değerinin takriben % 17.8'ini Sınai bitkiler meydana getirmektedir (9). Elimizde belirli bir rakkam veya oran olmamakla birlikte bunun büyük bir kısmının pamuğa ait olduğunu düşünmek mümkündür.

1968 yılında toplam tarım sektörü G.S.M.H. payı içinde pamuğun oranı takriben % 7.3'tür (10). 1969'da da ortalama %5-6 olduğu tahmin olunmuştur (11). 1971 yılında Ege St. 1 beyaz çığitli serbest fiyatı toplama teşmil edildiği takdirde bu oran % 8.5'i bulmaktadır (12).

ccc — Tarımsal Modernleşme bakımından

Yine, Sınai bitkilerin bu arada pamuğun, toplam alanlardaki oranının düşük olmasına rağmen, buraları modern tarım araçlarının ilk ve yoğun olarak kullanıldığı ve bunun gittikçe geliştiği alanlar olmuştur. Nitekim 1969 rakkamlarına göre, pamuk tarımı yapılabilen başlıca illerimiz toplam illerimizin % 13'ünü teşkil ettiği halde, toplam Traktörlerin % 32'sine sahip bulunmaktaydılar (13). Daha sonra da değinileceği gibi, zararlılarla savaş, gübreleme teknikleri ve girdileri de ancak burada gelişmiş bulunmaktadır. Tüm sulama alanlarının % 48.5'ini kapsamakla pamuk, bu bakımdan da başta gelmektedir (14).

bb — Sanayii'de

aaa — Pamuk, yerli sanayiinin kuruluşunda hareket noktasını teşkil etmiş, ilk Sanayii programında diğer kollar yanında en önemlilerinden biri olmuştur. Günümüzde, Pamuklu Sanayiiimiz iç tüketimi tamamiyle karşıladıktan başka, ihracata dönük bir öz kazanmıştır. Bu durum, yurdumuzda pamuk üretiminde sağlanan gelişme sonucunda olabilmektedir.

Ülkemizde pamuk üretimi, halen 1.3 milyon iğ kapasitesine sahip bulunan Pamuklu Sanayiiimize yeni atılımlar yapma imkânı vermektedir. Üretimin takriben yarıdan daha azı pamuklu sanayiinde kullanılmaktadır.

bbb — Pamuk yağı, Margarin sanayiiimiz için büyük bir önem taşımaktadır. Bu Endüstri kolunun gelişmesinde pamuk çığitinin payı büyüktür.

cc — Lif Tüketimi bakımından

Gelişmiş ülkelerde adam başına lif tüketimi takriben bizdekinin iki katıdır ve bunların kompozisyonunda da pamuk aleyhine olmak üzere bir gelişme vardır. Nitekim, on yıllık bir dönem içinde lif tüketiminde pamuk oranı 1970'te % 63'ten % 52'ye düşmüştür (15). Bununla birlikte toplam pamuk üretim ve tüketiminde mutlak artışlar devam etmekte, dünya nüfus artışı

-özellikle bu artışın azgelişmiş ülkelerde olması- bunu zorunlu kılmaktadır.

Yurdumuzda kişi başına lif tüketimi 1970'te 6.8 kg. dır (16). Bunun 4.7 kg. mı yani % 69'u pamuktur.

dd — Dış Ticaret bakımından

Bilindiği gibi, ihracat gelirlerimizin takriben % 75'i tarımsal mallardan elde edilmektedir (17). Pamuk, bu bakımdan tarımsal mallar arasındaki önemini gittikçe arttırarak, 1950-1958 ortalaması % 16.8 iken 1968'de % 28'e, 1970'te de % 39'a çıkmıştır (18). Pamuğun toplam ihracat gelirlerindeki payı da 1969'da % 21.1 iken 1970'te % 29.4 olmuştur (19). Son yıllarda pamuklu ihracatı da gittikçe gelişme eğilimi göstermektedir. Buradan elde edilen gelirleri de düşündüğümüzde bu oran daha da büyüyecektir.

Böylece, pamuğun ekonomimizde önemli bir yer tuttuğuna değinmiş oluyoruz. Bunları anaçizgilerle belirttikten sonra, şimdi de pamukta üretim faktörleri ve üretim durumuna geçelim.

2 — Üretim Faktörleri, Üretim Belgeleri ve Üretim,

a — Üretim Faktörleri,

aa — Tabiat Faktörü

Pamuk sıcak ve yarı sıcak böl-

geler bitkisi olup aradığı yetiştirme koşullarını daha çok kuzey yarım kürede 40'ıncı, Güney yarım kürede 30'uncu enlemler arasında kalan alanlarda bulunabilmektedir.

Ancak, üretim tekniklerinde gelişmelerle, özellikle yeni seleksiyonlarla alanlar, bazı yerlerde 48'inci, Güneyde de 28'inci enlemlere kadar genişlemiş bulunuyor (20). Yurdumuz da bu enlemler arasında bulunduğu göre, pamuk üretim alanları içinde yer almaktadır.

Pamuk tarımının aradığı tabiat faktörü şartlarını, sıcaklık, yağış ve toprak olmak üzere üç noktada toplayabiliriz.

aaa — Sıcaklık,

Pamuk tarımı yapılan bölgelerde yıllık sıcaklık ortalamasının 25-27 derece olması gerekir (21). Fakat kalite ve verimde bazı düşüşler göze alındığında ortalama sıcaklığın 18 Santigrat (ısı toplamı 3000-3350 Sgr) olan yerlerde de pamuk tarımı yapılabilir (22).

Sıcaklık süresinin pamuğun büyüme ve olgunlaşma devrelerine göre farklı dereceler göstermekle birlikte, rekolteye kadar devam etmesi gerekir. Bu süre genellikle, pamuk tohumu toprağa ekildikten hasada kadar 200 gündür. Filhaki-ka, pamuk A.B.D. de 6-7 ayda, Hin-

distanda ise 5 ayda yetişip mahsul vermektedir (23). Bu süreler günümüzde yeni türlerle çok daha kısaltılmış bulunmaktadır.

Ayrıca, pamuk bitkisi iyi bir biçimde yetişebilmesi için sıcaklığın istikrarlı olması ve önemli değişmelerin olmaması gerekir. Bu nedenle sıcaklık durumu kararlı veya az değişiklik gösteren yerler, pamuk tarımına uygun sayılır.

Diğer bir nokta da, gündüz-gece sıcaklık farkının büyük olması gerektiğidir. Aşırı gündüz-gece sıcaklık farkları pamuk bitkisini, dolayısıyla üretim miktarını ve kaliteyi etkiler.

Yurdumuzun başlıca pamuk tarımı bölgelerinde yirmi yıllık ortalamalar ele alınırsa, sıcaklık bazı illerimizde düşük olmakla birlikte ekim-rekolte süresi olan 8 ayda 18 Santigratın devamlı üstünde seyrettiği görülür (24). Ekim-Hasat süresinin kısaltılmakta oluşu, bu koşulları daha da lehe çevirmektedir. Bu itibarla Akdeniz, Ege, Marmara ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri sıcaklık bakımından pamuk tarımına uygun görülmektedir.

Yüksek-düşük sıcaklık bakımından da bölge ve illerimiz büyük farklar göstermemektedir (25). Ancak, Diyarbakır gibi bazı illerde bu fark oldukça fazla gibi görünüyorsa da, diğer koşullar uygun olduğu

takdirde, yalnız yüksek-düşük sıcaklık bakımından kalitede bazı düşüslere katlanmak suretiyle buralarda pamuk tarımı yapmak mümkündür.

Elâzığ müstesna olmak üzere, ekim hazırlık ve faaliyetlerinin başladığı Mart ayı ve bundan sonra adigeçen bölge illerimizde sıcaklık sıfırın altına düşmediği için don tehlikesi almamakta ve dolayısıyla pamuk tarımının öngördüğü şart gerçekleşmiş olmaktadır. Bununla birlikte, sıcaklığı sıfırın altına düşmediği fakat çok üstünde de bulunmadığı yerlerde pamuk geç çimlendiği için, bitki yetişmesi için gerekli sıcaklığı daha sonraki aylarda aramakta, bu da rekolte döneminin uzamasını gerektirmekte, verimin ve kalitenin düşmesini inşa etmektedir.

bbb — Yağış,

Pamuk iyi kalitede yetişebilmesi için 400-600 mm. yağış varlığını gerektirir (26). Bu yağış özellikle büyüme devresine rastlamalıdır. Olgunlaşma devresinde ise, pamuk mutlaka yakın bir kuraklık ister.

Pamuk, özellikle çimlenme döneminde fazla suya ihtiyaç gösterir. Bu devrede yağış olmadığı veya sun'i sulama yapılamadığı takdirde bitki cılız kalır, çiçek ve kozaların dökülme tehlikesi ortaya çıkar.

Yağışların mevsimlere dağılışı bakımından yurdumuz pamuk tarımı bölgelerinde durum pek uygun sayılmaz. Zira, kış aylarında düşen yağışlarla bazı yerlerde ekim yapmak mümkün olduğu halde, bazı yerlerde sun'i sulama yapılmadan sürme ve diğer ekim hazırlıkları mümkün değildir. Örneğin, Malatya, Elâziğ, Iğdır, gibi alanlarımızda yerine göre toprağın sulanması gerekmektedir (27). Yine yirmi yıllık ortalamaya göre pamuk üretim bölgelerimizde yıllık yağış toplamı şöyledir (28) :

Akdeniz Bölgesi

Adana	623.1 mm.
Mersin	615.0 mm.
Antalya	1.208.5 mm.
Burdur	451.1 mm.

Ege Bölgesi

Aydın	696.9 mm.
İzmir	729.9 mm.
Manisa	732.8 mm.
Muğla	1.222.3 mm.

Marmara Bölgesi

Balıkesir	608.8 mm.
Bursa	724.8 mm.
Çanakkale	602.5 mm.
Edirne	597.9 mm.

Doğuanadolu Bölgesi

Iğdır	264.1 mm.
Malatya	365.1 mm.
Elâziğ	440.0 mm.

Güneydoğuanadolu Bölgesi

Gaziantep	579.8 mm.
Diyarbakır	486.0 mm.
Urfa	462.0 mm.
Mardin	716.0 mm.
Siirt	762.4 mm.

Pamuğun iyi bir biçimde yetişebilmesi için 400-600 mm. yağış şartını hatırlarsak genel olarak pamuk üretim bölgelerimizin buna müsait olduğu görülmektedir. Özellikle Akdeniz bölgesinde Antalya ve Antalya gibi yerlerde yağış miktarının pamuk üretimi için gereğinden de yüksekte seyrettiği dikkati çekmektedir. Keza aynı durum Ege bölgesinde Muğla'da da görülmektedir.

Bununla birlikte, yağış durumu pamuk üretimine çok uygun görünmesine rağmen, buralarda sıcaklığın da yüksek olması buharlaşmayı arttırmakta, sonunda da sun'i sulama yapılması zorunlu olmaktadır. Bu durum hattâ yüksek yağışı olan yerler için de söz konusudur.

Ayrıca belirtmek gerekirken, pamuk tarımı bölgelerimizde, özellikle Ege'de yağışların düzensizliği, bazan ilkbahar yağmurlarının uzun süre devamı pamuk tarımını ya hiç mümkün kılmamakta veya önemli ölçüde olumsuz yönde etkilemekte, veyahut sonbaharda erken yağış nedeniyle pamuk rekoltesinde büyük zararlar meydana gelmekte-

dir. Nitekim, 1965'te ve yeni geçirdiğimiz 1972 yılında ikinci durum olmuştur. Bu itibarla, sun'i sulama olanakları bulunduğu takdirde pamuk tarımında sıcaklık şartı çok daha önemli olmaktadır ve sun'i sulama ile pamuk tarımı mümkün olmaktadır.

ccc — Toprak,

Pamuk tarımı, sıcaklık ve yağış kadar mühim olmamakla birlikte kuvvetli toprakların varlığını gerektirir. Toprak özellikle Azot, Fosfor ve Potasyum bakımından zengin olmalıdır. Bu maddelerin sağlanması için pamuk diğer bitkilerle rotasyona sokulmalı, münavebeye imkân görülmeyen yerlerde ise bu maddeler sun'i olarak verilmek suretiyle toprağın kuvvetli olarak tutulmasına çalışılmalıdır.

Toprağın fizikî yapısı da bataklık hale gelmeyen, suyu kolayca geçiren, yağışı muhafaza eden karakterde olması gerekir (29).

Yurdumuzda, Akdeniz bölgesinde bilhassa Çukurova toprak şartları bakımından pamuk tarımı için çok uygun bir durum arz etmektedir. Ege bölgesinde Gediz ve Menderes nehirlerinin getirdiği alüvyonlu topraklar da pamuk tarımı için gerekli maddeleri ihtiva etmekte, her bakımdan pamuk yetiştirilmesine uygun görülmektedir.

Verim ve kaliteye bakmadığı takdirde, bu bölgeler dışında da pamuk yetiştirmek mümkündür. Türkiye'nin doğu ve kuzey doğusunda, Sivas, Erzurum, Kars yaylaları ile Hakâri'nin kuzeyi, Karadeniz sahillerinin çok yağışlı yerleri ve Anadolu stepleri müstesna olmak üzere, coğrafi şartları müsait olan yerlerde de pamuk tarımı yapılabilir (30).

bb — İşgücü,

Pamuk tarımının gelişme ve genişlemesinde işgücünün rolü büyüktür. Toprağın ekime iyi bir biçimde hazırlanması, çapalanması, zararlılarla savaş genellikle işgücüyle yapılmaktadır. Pamuk tarımında işgücü ihtiyaç özellikle rekolte devresinde artmaktadır. Hasat devresi de kozaların açılmasına göre haftalarca sürebilir. A.B.D. pamuk kuşağının güneyinde bir Ha toprağın ekime hazırlanması, ekimi, pamuğun yetiştirilmesi ve Ha başına ortalama 170-220 kg. pamuğun hasadı ve satışı için 250-300 saatlik emek gerektiği hesap edilmiştir (31). Bu durum, pamuk tarımında işgücünün önemini açıkça ortaya koymaktadır. Bu itibarla, pamuk tarımı yapılacak bölgelerde bol ve sağlam bir işgücü potansiyelinin bulunması, gerektiği zaman bu kitlenin üretim alanlarına istenilen miktarda taşınabilmesi icabetmektedir.

Uzakdoğu ekicileri, Mısır felâhları, Orta ve Batı Afrika siyahları bu bakımdan bütün şartları haizdirler. Beyazlarla meskûn olan pamuk alanları adı geçen yerler kadar gelişmemiştir. Örneğin, A.B.D.'de pamuk tarımı, ancak Afrikadan zencilerin (esir olarak) buraya getirilmesinden sonra gelişebilmiştir (32).

Pamuğun özellikle rekolte dönemi için kitle halinde işçi temini zorluğu ve ücretlerin istikrarsızlığı, yüzelli yıldanberi rekolte makineleri icadı hususunda devamlı çalışmaları tahrik etmiştir. Günümüzde A.B.D. ve Sovyetlerde pamuk toplaması mekanik hale gelmiş bulunmaktadır (35). Toplama Makineleri (Cotton Picker) sayesinde, Pamuğun işgücü ihtiyacının 9/10 azalacağı tahmin olunmaktadır.

Bununla birlikte, A.B.D.'de dahi pamuk toplam makineleri daha ziyade, işgücünün bulunmadığı veya pahalı olduğu yerlerde kullanılmaktadır. Makinelerle toplamada, pamuk kozalarının ve yapraklarının elyaf ile karışması, henüz tamamiyle önlenemediği için, bu konuda işçi istihdamına rağbet artmaktadır (34).

Pamuk üreten ülkelerde maliyetin düşük olmasında, işgücünün bolluğu dolayısıyla ücretlerin düşüklüğü önemli rol oynamaktadır. Hayat standardının düşük olduğu

yerlerde ücretler de düşüktür.

Bu durumda pamuk hasadının mekanik hale getirilmesinin başarılı olması, geniş ölçüde bölgesel koşullara bağlı bulunmaktadır. İşgücünün bol ve ucuz olduğu yeni gelişen ülkelerde, hasadın mekanizasyonu maliyeti arttırdığı gibi, çalışan kitleyi de işsiz bırakabilir. Bu da, işgücünü hemen başka alanlara aktarmanın mümkün olmadığı yerlerde bazı problemler yaratır.

Yurdumuz, henüz teknik bakımdan geri ve nüfusumuzun büyük bir kısmının çiftçi olması, özellikle Çukurova'da büyük işletmelerin varlığı (35), ve dolayısıyla önemli miktarda az topraklı veya topraksız çiftçilerin bulunması, başkasına ait işletmelerde çalışanların sayısını arttırmaktadır.

Pamuğun çapalanması ve bilhassa rekolte mevsiminde işçi kitleleri, civardan pamuk tarımı alanlarına akın etmektedir. Bazı kaynaklar, daha 1935'lerde yalnız Çukurova bölgesine gelen bu kitlenin 35.000 - 40.000 civarında olduğunu bildirmektedirler (36). Buralarda çalışan işçi toplamını bildiren kaynaklar olmamakla birlikte, pamuk üretimi ogünden buyana on katı bir artış kaydettiğine ve fakat rekolte mekanik hale getirildiğine göre burada çalışmakta olan işgücünün 1935'in çok üstünde olması olağandır. Bir işçinin günde ortalama 30

kg. ayda 900 kg. kütlü pamuk topladığını, rekoltenin de bir ayda yapıldığını varsaydığımızda Çukurova'da 600 bin Ton kütlünün toplanması için 660.000 işçiye ihtiyaç olmaktadır. Bu teorik bir rakam olmakla birlikte, bazı küçük ve orta işletmelerde pamuk toplanması aile fertlerince bile yapılsa, burada büyük işletmeler hakim durumda olduğundan, pamuk rekoltesinde çalışanların 100 binlerin üstünde olduğunu düşünmek kabildir.

Ege bölgesinde genellikle, Çukurova'ya nazaran küçük işletmeler hakimdir. Bununla birlikte, pamuk hasadı için aile fertleri yeterli olmamakta, dışardan işçilerin gelmesi gerekmektedir. Sonbahar yağışlarının erken bastırması bunu zorunlu kılmaktadır. Nitekim, 1972 sonbaharında da Ege için bu konu çok aktüel bir durum kazanmıştır. Pamuk toplamak için işçi bulunmadığından bölge ilkokulları tatil edilerek öğrencilerce pamuk toplatılması yoluna gidilmiş, ayrıca, ordu birliklerinden yararlanma yolları düşünülmüştür (37).

Sözü edilen rekolte döneminde, gerek yağışların bazı bölgelerde erken bastırması, gerek işçilerin ücret artış isteklerinde direnmeleri karşısında, yurdu-muzda da pamuk toplamasının mekanik hale getirilmesi önplâna çıkmış ve Çukurova ve Ege pamukçuları, Tür-

kiye Zirai Makine Kurumunca dışardan pamuk toplama makineleri satın alması hususunda Ticaret ve Tarım Bakanlıklarına başvurmuşlardır. Ancak hemen belirtmek gerekirken, bu yola gidildiği takdirde, makine ile toplamaktan kalitede doğan dezavantajlar bir tarafa, bizde kooperatifleşme ve kooperatifleşme bilinci yeteri kadar gelişmediği için kullanılacak makinelerin pamuk toplama alanları sınırlı kalacağından amortisman payları yüksek, dolayısıyla kilo maliyeti yüksek olacaktır. Zira, değinildiği gibi belirli bölgelerde işletmeler küçüktür ve yurt ölçülerine göre büyük olanlar da, bu makinelerin uygulandığı ülkelere göre küçüktür. Ayrıca, kısa dönemde yeni iş alanları yaratılamıyacağı için, buralarda çalışanlar yönünden yeni bazı problemler doğacaktır.

cc — Kapital,

aaa — Pamuk tarımı, yurdu-muzda halen tarımında en fazla kapital entansitesine gidilmiş sınai bitkilerden biridir. Hattâ, yurdu-muzda makineleşmeye pamuk tarımı ile başlandığı söylenebilir. Makinalaşmanın pamuk tarımında olumlu sonuçlarını gören çiftçi (38), bu yöne büyük bir önem vermiştir. Başta da belirttiğimiz gibi, yurdu-muzda toplam traktör miktarından önemli bir kısmının pamuk üretim bölgelerinde temerküz etmiş olma-

sı, bunun açık bir kanıtıdır.

Halen, pamuk üretim bölgelerimizde traktör sayısı şöyledir (39).

Akdeniz Bölgesi

Antalya	— 3.119
Adana	— 8.909
Mersin	— 2.032
Hatay	— 1.609
Burdur	— 830
Toplam	16.499

Ege Bölgesi

Aydın	— 5.219
İzmir	— 4.653
Manisa	— 5.502
Muğla	— 1.551
Toplam	16.925

İki bölgemizin, toplam 9 tarım bölgemizden traktöre sahip olma yönünden epiyi şanslı durumda oldukları anlaşılmaktadır. Çünkü toplam yurt traktör sayısının 105.865 olduğu ve yukardaki iki bölge toplam traktör sayısını da 33.424 olduğu dikkate alınırsa, bu iki bölgemiz toplam illerimizin % 13'ünü kapsadığı halde, traktörlerin % 32'sine sahiptirler. Bu oranın, bundan henüz dokuz yıl kadar önce, yani 1963'te % 41 olduğu düşünülürse (40), tarımda makinalaşmaya buralardan başlandığı ortaya çıkmaktadır. Daha geriye gidildiğinde, bu oranın arttığını görmek kabildir. Günümüze doğru gelindikçe ise, diğer tarım bölgelerimizde ve illeri-

mizde traktör sayısı arttığından, bu bölgelerimizde başlamış olmakla birlikte, giderek diğer bölgelerimize yayılmaktadır.

bbb — Pamuk üretimini finanse edebilmek için, Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri çiftçiye kredi vermekte bunun yanında, Tarım Satış Kooperatifleri de tohum, gübre ve ilâç gibi aynı yardımda bulunmaktadır (41). Çiftçi ayrıca, alivresatışlar dolayısıyla tüccardan da kredi temin etmektedir.

ccc — Bugün yurdumuzda sulama tesislerinin en çok geliştirildiği alanlar da, pamuk üretim alanlarının bulunduğu sözü edilen bölgelerimizdir. Keza, bölgesel toprak altı ve toprak üstü su rezervlerimizin değerlendirildiği yerler de buralarıdır. Nitekim, bir dekar pamuk tarımında 675 Ton su gereklidir. Bunun belirli bir miktarının yağışla karşılanacağı düşünülürse, en az 375 Ton su vermek icab eder (42). Nazilli Bölge Araştırma Enstitüsünün yıllık Zirai Araştırma Raporuna göre de 1961'de dekara 350-400 Ton su verilmiştir. Bir dekar pamuk tarımında kullanılan bu su miktarını, halen toplam pamuk alanlarımızın % 72.3'ünün sulandığını düşünerek (43), toplama teşmil edersek, karşımıza büyük bir rakkamın çıktığını görürüz ki bu durum pamuk tarımının ne kadar su tükettiği-

ni açıkça ortaya koymaktadır. Halen üç üretim bölgemizde pamuk alanlarının sulama oranları, Ege'de % 93.7, Antalya'da % 91.2, Çukurova'da % 60, diğer bölgelerde de % 79'dur (44). Çukurovadaki potansiyel dikkate alınarak Seyhan sulama projelerinin geliştirilmesi üzerinde durulmaktadır.

ddd — Pamuk tarımının aynı zamanda, diğer endüstriyel bitkilere nazaran en çok sun'i gübre ve zararlılarla savaş için yıldan yıla değişmekle birlikte, en fazla ilâç tükettiğini düşünebiliriz.

eee — Türkiye'de üretilen başlıca Pamuk türleri.

Genel olarak pamuğun G. Hirsitum, G. Barbadense ve G. Herbaceum olmak üzere üç çeşidi vardır. Guruplar arasında kromozom farkları olduğundan yekdiğerleriyle tesallüp edememektedirler.

G. Hirsitum Amerikan türü, G. Herbaceum da Asya türü olarak anılmaktadır. A.B.D. de Upland varyeteleri G. Hirsitum'dan gelir. Bunlar yetişip olgunlaşınca kozaları tamamiyle açılır ki, bu durum rekoltenin kolay ve çabuk olmasını sağlar. Ancak, düşük rüzgârın toprakta sürüklenme ve yağmurun kozayı ıslatarak kabuğu vasıtasıyla lifi boyama veya toprağa düşüp kalitenin bozulması gibi tehlike ve sakıncaları da vardır.

Kozaları iri, lifleri beyaz, parlak ve dayanıklıdır. Lif uzunluğu 30-32 mm çırçır randımanı yüksek (% 37 - 38) ve elyaf taranınca 40 No'ya kadar hattâ daha ince iplik yapımına uygundur.

G. Herbaceum, Hindistan (Tropikal bölge) kaynaklı olup Afganistan, İran, Irak, Balkanlar ve Afrika'nın bazı yerlerinde yetiştirilir. İklim değişikliklerine karşı Amerikan türlerinden daha dayanıklıdır. Ancak, bu tür Hirsitum'a nazaran daha geç olgunlaşır. Pamuk olgunlaşınca kozalar tamamen açılmaz, bunun için kozası ile birlikte toplanır ve bilâhare temizlenir. Rüzgâr ve yağmurun elyafı yere düşürme tehlikesi yoktur fakat kozaları dik olduğundan düşen yağış lif kalitesini bozar. Lif uzunluğu 14-22 mm. arasında değişir ve kalın ve düzensizdirler. Bu türler, normal 10-12 No ipliklerde kullanılır.

G. Barbadense, ise deniz ikliminin hakim olduğu yerlerde yetişmektedir. En fazla tanınmış türleri, uzun, ince ve parlak lifli «Sea Land» ve Mısır pamuklarıdır. Mısır Karnak türlerinde lifler 35-42 mm., Sea Land'larda ise 50 mm., bazan da bunun üstündedir.

Yurdumuzda her iki (Hirsitum ve Herbaceum) türün ve tarımı yapılmaktadır. Ancak gelişme Hirsitum lehine olmuş, günümüzde top-

lam pamuk üretimimizin % 98'ini bu cinsin türleri almış, yerli olarak tanınan Herbaceum oranı % 2'ye düşmüştür (45).

Uzun süre yerli, sonra onun yerini Upland türlerinden özellikle Akala almış ve devamlı tür ıslah çalışmaları sonucu, 1962'lerden bu yana Ege'de Coker-100, standart tip durumuna gelmiş, Çukurova'da da Deltapine-15/21 aynı duruma erişmiştir (46). Halen Upland türlerinin üretim bölgelerimizde dağılışı şöyledir: Çukurova'da % 70 Deltapine-15/21, % 25 oranında Carolina Queen ve % 5 kadar da Coker-100/153.

Ege'de sadece Coker-100/A-2, Antalya'da yalnız Deltapine-15/21 (47).

Yurdumuzda ayrıca, G. Barbadense son yıllarda üzerinde durulan bir türdür. Sea Land-542 bu soydan olup 1952'de A.B.D. den getirilmiştir. 1960/1961'de tecrit edilmiş Köyceğiz bölgesinde üretimi yapılmıştır. Fakat bu tipe ihtiyaç sınırlı olduğundan gerekli fiyat istikrarı sağlanamamış ve ekiminden vazgeçilmiştir. Şimdi sadece Dalaman Devlet Üretim Çiftliğinde az miktarda üretilmektedir.

Böylece, özetlemek gerekirse yurdumuzda Hirsitum soyundan Ege'de tamamen Coker-100/A2, Çukurova'da % 70 Deltapin-15/21, %

25 Caroline Queen, % 5 kadar da Coker-100/153, Antalya'da sadece Deltapin-15/21 üretimi yapılmaktadır.

b — Üretim Bölgeleri,

Coğrafi koşullar bakımından yurdumuzun bazı yerleri müstesna olmak üzere, hemen her yerinde pamuk tarımı yapmanın mümkün olduğunu görmüştük. Ancak, kalite ve randıman bakımından pamuk kendisine en uygun belirli bölge ve yerleri seçmiştir. Bu bölgeleri Akdeniz, Ege, Doğu ve Güneydoğu olarak incelemek mümkündür. Ancak, biz daha yeni bir ayırımla bunları Çukurova, Ege, Antalya ve diğerleri olarak ele alacağız.

1 — Çukurova Bölgesi,

Bu bölge tarımında ötedenberi çok önemli bir yer işgal edegelmiştir. Sadece Adana, yurt üretiminin 1950'den önce % 76'dan fazlasını temin etmekteydi (48). Adana'nın toplam üretimdeki oranı 1950'den sonra düşmekle birlikte toplam üretimin takriben en az devamlı % 45'ini temin ettiği görülmektedir.

Bu bölge 1965/69 yılları arasında toplam ekim alanlarının ortalaması % 59'unu, üretimin de % 49'unu sağlamış olmakla yurdumuzun başta gelen bölgesi niteliğini ortaya koymaktadır (49).

Çukurova'da ekim alanları ağır fakat devamlı artmış, 1966'da 420.000 Ha'a ulaştıktan sonra 1970 te en düşük seviyeye inmiştir. Bunda pamuk fiyatlarının düşmesi-nin ve Meksika buğdayındaki geliş-menin büyük etkisi olmuştur. 1968/69'da Türkiye'de ekilen Mek-sika buğdayının takriben 1/3'i (251 bin Ha) burada ekilmiştir.

Bu bölge'de sulamada da çok önemli gelişmeler olmuştur. 1961 de ekim alanlarının % 23'ü sulanır-ken, 1971'de bu oran % 57'ye yük-selmiştir (50). Diğer bir kaynağa göre ise bu oran % 60'tır (51).

Çukurovanın 1971'de Ha randı-manı 767 kg. olmuştur.

2 — Ege bölgesi,

Pamuk tarımında, özellikle Bü-yük ve Küçük Menderes ve Gediz nehirlerinin dar vadileri ve bunla-rın kolları boyunca uzanan millî topraklar kullanılmaktadır. Aydın, Denizli, İzmir, Manisa ve Muğla il-lerini kapsayan bu bölge üretimi-nin 2/3'sini, Aydın, İzmir ve Mani-sa verir.

Bu bölge, toplam üretim bakı-mından ikinci büyük bölgemizdir. Toplam alanların % 40 kadarını, 1971'de % 31.5'ini, üretimin ise % 37.7'sini teşkil etmiştir.

Ege'de sulanan alanlar 1961'de % 80'den 1971'de % 93'e çıkmış,

Ha randımanı da 868 kg. olmuştur (52).

3 — Antalya bölgesi,

Bu bölgenin özelliği diğer böl-geler oranla daha çok kapital en-tansitesine gitmiş olmasıdır. An-cak, üretim alanları ve üretimi az-dır. Nitekim, 1971'de burası toplam alanların sadece % 5.5'ini, üretimin de takriben % 8'ini teşkil etmiştir. Burada sulama oranı da 1961'de % 60'tan 1971'de % 93'e çıkmıştır (53). Hektar randımanı ise aynı yıl 1.075 kg. dır. Bir yıl önce ise 1.190 kg. dirki, bu 1970/71'de dün-ya rekoru olan İsrail'in 1.098 kg.'ın epiyi üstündedir.

4 — Diğer bölgeler,

Diğer bölgeler, yukarıda görü-len üç bölge dışındaki yerleri kap-lamaktadır. Buraları çok dağınıktır fakat en önemli görüleni ve gele-cekte vaad edeni Fırat Havzası'dır. Fıratın yukarı kol ve dalları üzeri-ne kurulacak irili ufaklı barajlardan sonra buranın ikinci bir Çukurova olacağı ifade edilmektedir (54). Ancak, bu projenin gerçekleşmesi için aradan uzunca bir zaman geç-ecektir.

Halen, «Diğer bölgeler» de en ilkelden en modernine kadar, de-ğişik pamuk tarımı yapılmaktadır. 1971'de buranın payı toplam alan-larda % 7 küsur, üretimde de tak-rîben % 5.5 civarındadır (55).

c — Üretim,

Üretim faktörlerinin uygunluğu sonucu, pamuk tarımı devamlı olarak, özellikle son yıllarda emek ve kapital entansitesinin yükselmesiyle, çok önemli bir gelişme göstermiştir. Cumhuriyet döneminde pamuk tarımına tahsis edilen alanlarda devamlı bir artış müşahade edilmiştir.

Üretim üzerinde etkili olan faktörlerden biri de, işletme büyüklüğüdür. Tarımda traktör kullanma ve çeşitli kredi temininde işletme cesametinin sağladığı kolaylık ve yararlar çok önemlidir. Tarımsal işletme cesametinin sağladığı kolaylık ve yararlar çok önemlidir. Tarımsal işletmelerin büyüklüğü bakımından Çukurova uygun bir durum arz etmektedir. Ege bölgesinde ise, daha çok küçük işletme tipi hakim bulunduğu (56), traktör kullanma olanakları Çukurova-dakinden daha azdır. Bununla birlikte, her bölgede traktör kullanmaya müsâit işletmelerin az çok mevcut olması, üretim artışlarını çeşitli oranlarda tahrik etmiş, bu da toplam pamuk üretiminin yükselmesini sağlamıştır.

aa — Değinildiği gibi, pamuk tarımına ayrılan alanlarda devamlı bir artış olmuştur. Bu miktar 1926 da 46.000 Ha iken (57), 1970'te 527.635 Ha'a ulaşmış, yani onbirbuçuk katı bir artışla 100'den 1.147 ye

yükselmiştir (58).

1967 ekim alanlarına göre karşılaştırma yapılırsa, artış 1926'ya göre 100'den 1.560'a çıkmıştır. Yani hemen hemen 15.5 misli bir genişleme olmuştur. 1967'den sonra ise alanlarda bir gerileme göze çarpmakta ve bu durum 1970'e kadar devam etmektedir.

Pamuk alanlarında genişleme geçmiş yıllar içinde aynı oranlarda olmamıştır. Örneğin 1948'e kadar olan dönemde 5 katı bir alan genişlemesine karşı, aynı dönemde bir önceki yıla nazaran azalmalar olmuştur. 1938 yılı buna örnek olarak gösterilebilir. Bundan sonra da, 1954 yılı ve 1967-1970 dönemi de böyledir. Bununla birlikte, 1967-1970 periyodu istisna edilirse, bu alan azalış yılları azdır ve oranlar cüz'idir. Plânlama Teşkilâtı da pamuk ekim alanlarının 1967'de 700 bin Hektar olacağını hesaplamıştı (59). % 2.4 bir farkla bu 717.000 Ha olmuştur.

bb — Pamuk üretimimiz de, ekim alanlarına paralel olarak büyük gelişmeler göstermiştir. Zira, 1926 rekoltesi takriben 22.000 Ton iken (60), 1970'te 400 bin tona çıkmıştır (61). Bu, takriben 18 misli bir artışı ifade etmektedir. Yani üretim 100'den 1.818'e çıkmıştır.

Ekim alanlarıyla üretim arasında sıkı bir ilişki vardır. Hattâ, üretimin alanlardan daha hızlı gelişti-

ği dikkati çekmektedir. Nitekim, sözü edilen dönemde alanlar, 100 den 1.147'ye çıktığı halde, üretim 100'den 1.818'e yükselmiştir. 1967 den 1970'e kadar olan dönemde ise, alan azalmasına karşılık üretimde artışlar olmuştur.

Kural olarak, pamukta her alan artışına, bir çok bitkilerdekinin aksine devamlı üretim artışları olmaktadır. Bunu pamuk bitkisinin özelliğine ve nisbeten, yetiştiği bölgelerin coğrafi koşullarına dayanarak açıklamak mümkündür. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1 — Önce, görüldüğü gibi pamuk, ekim, büyüme ve toplama dönemlerinde belirli coğrafi şartları aramakta ve bunların her yıl istikrarlı olmasını istemektedir. Yurdumuzda en fazla pamuk ekilen Akdeniz ve Ege bölgeleri, genellikle istikrarlı şartlara sahiptirler.

2 — Pamuk üretiminde bol rekolte ve yüksek kalite temin etmek için kapital ve gerekli işgücüne önem verilmektedir.

3 — Pamuk tarımı ile meşgul olan çiftçiler, diğer tarım kolları ile uğraşanlara nazaran daha bilgili ve görgülüdürler ve yeniliklere açıktırlar.

4 — Ayrıca, Tarım Bakanlığı, Mesleki kuruluşlar ve Tekstille ilgili kuruluşlar gerektiği zamanda çiftçilere gerekli bilgileri vererek

kendilerini uyarmaktadırlar.

Bu noktalar, pamuk ekiliş ve üretiminin daha çok coğrafi şartlara bağlı olduğu için üretim miktarları yıldan yıla büyük iniş ve çıkışlar gösteren diğer tarımsal ürünlere oranla, niçin daha istikrarlı olarak seyrettiğini açıklamada önemli ölçüler olmaktadır. Zira, bazı vesilelerle değindiğimiz gibi, pamuk tarımında tabiat faktörü yanında diğer üretim faktörleri de çok önemli rol oynamakta, bunlara hakim olmak ise tabiat faktörüne nazaran daha kolay olmaktadır.

cc — İklim şartlarının fazla değişiklik göstermemesi, ekilişle üretim arasında sıkı bir ilişki doğurmakta, Hektar randımanı da bunun doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Alan genişlemesine karşılık, uzun bir süre aynı üretim artışlarının sağlanması bunu gösteriyor.

Ancak, emek ve kapital entansitesinin yükselmesi sonucu, özellikle son yıllarda Hektar randımında çok önemli yükselişler sağlanmıştır. Yurdumuzda pamuk tarımında elde edilen randıman şu şekilde seyretnmiştir (62) :

Yıllar	Ha/Kg.
1926	190
1941	196
1945	235
1950	264
1955	251

1960	282
1965	474
1970	759
1971	758

1926 üretimini 100 olarak kabul edersek, 1971'e randıman yükselişi 399'a çıkmıştır. Tabloda da görüldüğü gibi, Ha randımanı yükselişi özellikle 1963'lerden sonra başlamıştır.

Şunları da hemen belirtelimki, 1971 yılı üretim toplamı 522.000 ton olmuş (63), elde henüz kesin rakamlar bulunmamakla birlikte, 1972 üretiminin de 586 bin tona yükseleceği tahmin edilmişti. Ancak, Ege'de işçi bulunamaması ve yağışların erken bastırması gibi nedenlerle rekoltenin 100 bin ton kadar eksik gerçekleşeceği de ilgili kuruluşlarca bildirilmişti.

1971 verileri esas alındığında, aynı yıl yurdumuz dünyanın en fazla pamuk üreten ülkeleri arasında ekiliş bakımından 9. uncu, üretim bakımından da 8. ci sırayı işgal etmektedir. Dünya'da asgari 500 bin Ha pamuk ekililişi olan ülkeler arasında lif verimi yönünden ise ikinci durumdadır (64).

dd — Üretimi geliştirme olanaklarına gelince, ilk bakışta Çukurovanın ve Fırat havzasının çok önemli potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Nitekim, daha önce görüldüğü gibi, Çukurova'da sula-

ma oranı % 60'tır. Yeni sulama tesisleri inşa edilip faaliyete geçmesiyle bu % 40 potansiyeli kullanmak mümkündür. Fırat kollarına tesis edilecek barajlar aracılığı ile yapılacak sulama sonucu, Güney Doğu'da pamuk üretimini arttırmak mümkün olacaktır. Ayrıca, tüm üretim bölge ve alanlarında da rasyonel bir üretim politikasıyla pamuk üretiminde ve Ha veriminde yeni rekorlar elde etmek mümkündür.

Yapılan tahminler göre, pamukta sulanacak arazi 1975'te 675.668, 1980'de 812.000 Ha olacak, üretim de 601.907 ve 709.070 bin ton olacaktır (65).

3 — Pamuğun Pazarlanması ve Tüketimi,

aa — Pamuk toplandıktan sonra ya hemen kütlü olarak satılır veya üretici adına, liflerin çiğitten ayrılması ve standartlara göre tasnifi için Çırçır fabrikalarına gönderilir. Yurt ekonomisindeki önemi ne binaen pamuğun kontrolüne idari makamlarca ötedenberi çaba harcanmıştır. Ticarete taşışın men'i ve İhracatın Murakabesi ve korunması hakkında 1.705 Sayılı ve buna ek 3.018 Sayılı kanun ve buna dayanılarak çıkarılan ve bir çok defalar ek'lenmiş olan «Pamukların Kontrolüne dair Tüzük» buna örnektir (66).

Çırçırılama fabrikalarında belirli ilkelere uyularak pamuklar çırçırılmakta ve standartlara ayrılarak balyalanmaktadır. Balyaların doğruluğu, Ticaret Bakanlığı eksperlerince sondaj usulüne göre (% 5-25) kontrol edilmektedir. Yeni Çırçırılama tüzüğüne göre önümüzdeki rekolte döneminden itibaren balye kontrol usulüne geçilmektedir. Böylece alım-satım konusu olacak pamuklar önceden belirli standartlara ayrılmakta, balyalanmakta ve mühürlenmektedir. Ayrıca, çırçırıldığı fabrikanın Sawgin veya Rollergin damgasını da taşımaktadır.

Türk pamuk standartları, esas standartlar göz önünde bulundurularak her yıl yeniden tesbit edilmektedir. Sonuncusu 1972 Hazine'inde İzmir'de yapılmıştır (67). Pamukların Kontrolüne dair Tüzüğe göre standartlar da :

— Kısa elyafli gurup (Yerli) 1, 2, 3, 4.

— Beyaz sınıfı (Rollergin) Ege ve Çukurova Standartı 1, 2, 5, 6.

— Hafif Benekli sınıfı (Rollergin) Ege ve Çukurova Standart 1, 2, 3, 4, 5.

— Beyaz Sawgin 1, 2, 3, 4, 5, 6.

— Hafif Benekli Sawgin 1, 2, 3, 4, 5.

— Renkli sınıfı 1, 2, 3, 4, 5.

— Tip dışı özürlü, Kuşbaşı avarızlı,

— Uzun elyafli gurubu (Seeland) 1, 2, 3, 4. olarak ayrılır.

bb — Pamuk tüketimini de iç ve dış olarak ikiye ayırmak gerekir.

aaa — İç tüketimin bir kısmı zati ihtiyaçlar için yapılır. Bunlar, fertlerin, ailelerin doğrudan doğruya pamuk olarak yaptıkları tüketimdir. Yatak, yastık dolgusu ve bazı işlemlerden geçmek suretiyle, sıhhi ihtiyaçlar için tababette pamuğun geniş kullanılma alanı vardır.

Ancak, bu şekilde kullanılma alanı sınırlıdır ve nüfus artışına paralel olarak artabilir. Bu tip tüketim miktarının 1958/1960'larda 10-12 bin ton civarında olduğu tahmin edilmekteydi. Bu gün de bunu 15-20 bin ton olarak düşünmek mümkündür.

İç tüketimin esas kısmı pamuklu sanayiinin tüketimidir. Burada bir tüketimden ziyade yeniden bir değer yaratılması, pamuğun bir aramalı olarak kullanılması sözkonusudur. Zira, ilkel madde olarak gelen pamuk, ihtiyaca göre iplik, dokuma ve apre işlemleri sonucu belirli bazı vasıfları ve değerleri iktisap ettikten sonra, tüketim için

tekrar piyasaya arz edilmektedir.

İç tüketimin takriben % 90'a yakını pamuklu sanayi tarafından olmaktadır. Bunun miktar olarak toplamı 160-170 bin ton civarındadır. Şüphe yok ki, bu seviyeye ancak pamuklu sanayimizin kurulup gelişmesiyle erişilmiştir. Ağırlık merkezini Devlet sektörünün teşkil ettiği 1950'ye kadar olan dönemde, endüstrinin kullandığı pamuk miktarı nisbeten düşük kalmıştır. Bundan sonra uygun koşullar bulup birden gelişen Özel sektör ve bunun yanında Özel'e nisbetle az da olsa Devlet sektörünün de yatırımlar yapması, iç ham pamuk tüketimini arttırmıştır. Nitekim, Pamuklu Sanayinin 1950'de ham pamuk tüketimi 35.400 ton iken, 1958'lerde bazı inhirafklar göstererek 1960'larda 110.000 tona, halen de 160-170 bin tona yükselmiştir.

Pamuk ve mamüllerini ham madde olarak kullanan yeni sanayi kolları doğdukça, tüketim seviyesinin de yükseleceği tabiidir. Pamuk bezini ham madde olarak kullanan sun'i deri sanayinin gelişmesi ise, pamuklu sanayinin pamuk talebini arttırmasında müessir olacaktır.

Ayrıca bugün üzerinde önemle durulan pamuklu ihracatı geliştikçe, pamuklu sanayinin ham pamuk talebinin yükseleceğinden şüphe yoktur.

bbb — İhracat,

Ülkemizin sanayileşme programlarının düzenlenmesi zamanında üzerinde durulan en önemli problem, yurt topraklarında yetiştirilmesi mümkün olan ürün ve bunlardan imal edilen mamûlleri, ithal etmekten kurtulmaktır (68). Pamuk da bu mallar arasında düşünülmekteydi. Bugün, o güne nisbetle pamuk ve pamuklu üretiminde elde edilen sonuçlar çok başarılı olmuştur. Artık pamuk ve pamuklu ithal etmek değil, iç ihtiyaçları karşıladıktan başka, pamuk ve pamuklu en önemli ihraç mallarımız arasına girmiştir.

1953 yılına kadar pamuk ihracat miktarlarında oldukça hızlı bir artış eğilimi vardır. Bundan sonra ise, pamuklu sanayimizin gelişip taleplerini arttırması sonucu, ihracat azalmış veya hiç olmazsa aynı seyri muhafaza eğilimi göstermiştir. 1959'dan itibaren üretim seviyesinin yükselmesi ve sürüm tıkanıklığı sebebiyle, pamuklu mallarda stok tehlikesinin zuhuru, ihracat seviyesinde yeniden bir yükselme temayülü doğurmuştur. 1962'den sonra ise, sanayi taleplerinin artışına rağmen üretimde sağlanan yükselişler sonucu, ihracat da devamlı olarak büyümüştür. Böylece, başta da belirttiğimiz gibi, pamuktan sağlanan gelir, toplam ihracat gelirlerimizin % 30'una ulaşmıştır.

Bu oran 1950'de % 22.5, 1951'de % 24.5, 1956'da en düşük olan % 8.4'e inmiş, ve 1959'dan sonra tekrar yükselerek yukarıdaki orana erişmiştir. Günümüzde pamuk ihracatı, toplam üretimin % 60 kadarını teşkil etmeye, böylece ihracatla ilgili tüm sorunları yapısında daha büyük bir önemle toplamaya başlamıştır (69).

Son yıllarda, türk pamuğuna pazarları önemli müşteri olmuştur. Toplam ihracatın % 83'ü buralara yapılmıştır. Ülke olarak bunları başında Federal Almanya, İsviçre, İtalya, İngiltere ve Fransa gelmektedir. Doğu Blokunda da, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya ve Yugoslavya önemli alıcılardır. Japonya ve Lübnan da yıllara göre değişmekle birlikte, devamlı ve oldukça fazla pamuk satın almaktadırlar. Avrupa ülkelerine yapılan ihracat, 1967'de toplam pamuk ihracatımızın % 79.8'ini, bunu izleyen iki yılda da % 81'ini ve 1970'te de yukarıda değindiğimiz % 83'ünü teşkil etmiştir (70), Durum A.E.T.

yönünden ele alınacak olursa, sözü edilen yıllarda toplam pamuk ihracatımızın % 36.7'si, % 38.9'u, % 44.3 ve % 48'i buraya yapılmıştır.

Burada bir noktaya değinmek gerekir. Dünyada kişi başına ortalama pamuk tüketimi 1965/66 yıllarında 3.3 kg'a çıktıktan sonra, bilâhare 3.1'e inerek günümüze kadar devam etmiştir. Dünya pamuk tüketimi de, toplam nüfusa göre artmaktadır. Fakat toplam lif artışındaki % 4'ten sadece biri kadardır. Tüketim Japonya'da % 08, Sosyalist Avrupa ülkelerinde % 2 artmaktadır. İngilterede ise, yıllık % 3.5, A.E.T. de % 2.1 azalış vardır (17). Avrupa ortalaması % 06 bir azalış yönündedir.

Pamuk tüketiminde bu gelişmeler karşı—sında Avrupa acaba sağlam bir ihracat alanı olabilir mi?

Tüketim azalışlarına rağmen, Avrupa halâ dünya ithalâtının 1/3'ünü elinde bulundurmaktadır. Şöyle ki (72) :

(1000 Balya)

	1968/69	%	1970/71	%
Avrupa İthal. topl. (Sosyal. Ülk. hariç)	6.053	100	5.657.2	93
Türkiye'den ithalât	693	100	863.3	125

1970/71'deki 5.657.200 Balya'nın 2.259.400'ü en çok ihracat yapan on ülkedendir. Bunun 863.000'

ünü Türkiye, 469.000'inini A.B.D., 295.000'inini Mısır, 285.000'inini Brezilya, 251.000'inini Sudan, 208.

000 Balyayı da S.S.C. ihraç etmişlerdir.

Türkiye halen 2/3 ihracatını Batı Avrupaya yapmakta ve fakat bununla Avrupanın % 15 ihtiyacını karşılayabilmektedir. Tüm ihracatını buraya yapabildiği takdirde Avrupa ihtiyacının % 20'sini karşılayabilecektir. Yukarıdaki tabloya göre, bir önceki yıla nazaran Türkiyeden yapılan ithalâtta önemli bir artış vardır. Bütün bunlar, kalite ve diğer isteklere dikkat edilmek suretiyle, Avrupanın belirli bir süre pamuğumuza pazar olabileceğini göstermektedir. Kalite ve diğer isteklere diyoruz çünkü, ihracatçı diğer ülkelerin de bu alanda çalışmalarını yakından izlemek zorunluluğu vardır. Belirli bir süre diyoruz, zira Avrupa ülkelerinde pamuklu sanayii kapasite yönünden bir gerileme içinde bulunduğu'ndan, giderek pamuğun ilkel madde olarak kullanılma eğilimi azalmaktadır. Pamuklu mamullere bazı nitelikler kazandırılmadığı takdirde bu durum devam edeceğe benzenmektedir.

cc — Üretim Fiyat ilişkisi,

Genellikle, pamuk üretimiyle fiyatlar arasında sıkı bir ilişkinin bulunması olağandır. Burada da genel kural gereğince, üretim fazla olunca fiyatlar düşecek, az olduğunda da yükselecektir.

Ancak, yurdumuzda pamuk üretimi oldukça yüksek bir hızla arttığı halde, fiyatlar düşmeyip yükselmiştir. Nitekim, 1926'da fiyat 26 krş. iken (73), 1962'de Adana borsasında ortalama fiyat 520 krş. tur (74). Bu onbir katı bir yükselişi ifade etmektedir.

Ayrıca, pamuk fiyatları bir yıl içinde aylara göre değişmeler göstermektedir. Genel olarak, rekoltenin yapıldığı ilk aylarda fiyatların düşmesi beklendiği halde, gerek mahsulün arz hazırlıklarının yapılmamış olması, gerek çiftçinin fiyatların daha yükseleceği ümidiyle hareket etmiş olması gibi nedenlerle fiyatlar yüksek kalmakta, bunu izleyen aylarda (Kasım-Aralık ve Şubat) ise, düşme eğilimi göstermektedir. Çiftçinin, fiyatların daha da düşeceği kanaati ile arzı arttırması, fiyat düşüşünü hızlandırmaktadır. Bu aylardan sonra fiyatlar tekrar yükselmeye başlamaktadır.

Fiyatların aşırı olarak düşmesiyle üreticinin zarar tehlikelerini önlemek hususunda «Pamuk Tarım, Satış Kooperatifleri» ve «Birlikleri» kurulmuştur. Bu Kooperatifler, piyasada müdahale mübayaası yapmak suretiyle üreticiyi koruma hedefi gütmektedirler. Taban fiyatlarının saptanması ve destekleme alımları Bakanlar Kurulu kararları ile yapılır. Her yıl üretim sezonundan önce bu karar ilân edilmekte-

dir. Bu husus için, alım desteklemesi yapılacak mal için nekadara para ayrıldığı da yayınlanır. Destekleme alımlarından doğacak kâr-zarar da Devlete aittir.

Pamuk destekleme alımları Çukurova'da Çuko-Birlik, Antalya'da Antbirlik, Egede de Tariş aracılığı ile yapılmaktadır.

Taban fiyatlarının saptanmasında, tarımsal ürünün maliyet fiyatı, dış piyasa fiyatları gibi etkenler göz önünde bulundurulmakla birlikte, uygulanan belirli bir yöntem yoktur (75). Tarım Satış Kooperatiflerine üye olup olmadıklarına göre de, üye olanlar için daha yüksek olmak üzere iki fiyat tesbit edilmektedir.

Destekleme alımlarının az veya çok oluşu, taban fiyatlarıyla yakından ilgilidir. Fiyatlar piyasa fiyatından yüksekse, üretimin önemli kısmı destekleme alımlarına konu olmakta, düşük olduğu takdirde de bu oran düşmektedir. Nitekim, 1968/69 ve 1969/70 yıllarında piyasa fiyatları kg. 1.88 ve 2.27 krş. iken, taban fiyatları ortalaması 2.30 ve 2.30 küsur krş. olmuş ve sözü edilen yıllarda destekleme oranı % 35 ve % 39.6'ya yükselmiştir (76). Bunu izleyen yıllarda ise taban fiyatları piyasa fiyatına denk veya biraz altında olduğu için oran % 20.8 ve % 13.3'e düşmüştür. Nitekim, 1971/72'de rekoltenin

% 86.7'si destekleme fiyatları dışında Özel sektöre intikal etmiştir (77).

Yurdumuz, Dünya pamuk üretiminin 1970'te takriben % 3.4'ünü üretmiştir (78). Aynı yıl Dünya ticaretine konu olan 4 Milyon ton küsur pamuğun da (79), yaklaşık olarak % 6 kadarını temin etmiştir. Bu durum karşısında, pamuk fiyatının dış piyasalarca teşekkül ettiğini düşünmek gerekir. Türkiye'de pamuk fiyatları, ihracat bahis konusu olmadığı ve sadece yurt ihtiyaçlarına sarfedilmesi halinde, üretime göre teşekkül edecektir. Halen, fiyatlar ancak ihracat mevsimi geçtikten sonra, dahili arz ve talebe göre taayyün etmektedir.

Bu itibarla, tüm üretimimizi masedebilececek bir iç tüketim piyasası doğmadıkça, pamuk fiyatları diğer piyasalara tabi olarak gelişecek, dünya fiyatlarının müsait olup olmaması üretimi kamçılacak veya yavaşlatacaktır.

Gerek iç ve gerek dış piyasada, tüketici üzerinde etkili olan faktörler arasında, pamuğun fiyatı ve kalitesi başta gelir. Fiyat teşekkülünde, maliyet unsurlarında da tasarruf edildiği takdirde büyük faydalar sağlanmış olacaktır.

Böylece, önce, Pamuklu Sanayiimiz, ham madde bakımından daha düşük maliyetle çalışma imkânı

nını bulacaktır. Saniyen, dünya pamuk üretim ve ihracatının az bir miktarını elimizde bulundurduğumuzdan, üretim ve ihracatımız

dış fiyatların düşmesine yeterli gelmeyeceği için, daha fazla gelir elde etme imkânı doğacaktır.

Tablo : 1
Pamuk Üretim alanı, Üretim ve ihracat (Ton)

Yıllar	Üret. alanı (Ha)	Üretim	İhracat	Çiğit üretimi	Pamuklu ihracı
1960	621.000	175.500	85.700	305.700	1.907
1961	649.000	212.000	98.100	360.000	964
1962	660.000	245.000	132.300	409.000	883
1963	628.485	257.500	134.900	418.000	1.720
1964	660.000	326.000	171.300	528.000	2.859
1965	685.000	325.000	194.500	527.000	—
1966	712.000	382.000	259.800	611.190	—
1967	717.600	396.055	248.200	633.688	—
1968	712.835	435.283	252.200	696.451	2.194
1969	638.520	400.000	245.000	640.000	3.284
1970	527.635	400.000	—	527.635	—
1971	688.415	522.000	312.000	688.415	24.819

Kaynak : Aylık Dış Ticaret İstatistikleri (1971, 1 Ocak - 31 Aralık)

— Tarım İstatistikleri Özeti - 1971

— Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara-1972

Tablo : 2
Bloklar itibariyle Pamuk ihracatımız (1000 Balya)

	1967	1968	1969	1970
A. E. T.	383	371	504	440
Doğu Avrupa	100	115	108	79
Diğ. Batı Avr. Ülkel. (Av. Finl. Port. İsp. İsveç. İsv. İng.)	347	287	313	257
Top.	830	773	925	773
Toplam ihracat	1.040	953	1.138	931
Avrupa toplamı	% 79.8	%81	%81	%83

Kaynak : Türkiye'de Pamuk sh. 16, Tbl. 15'ten yararlanılmıştır.

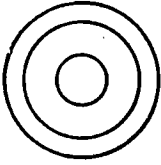
A. B. D. Tarım Bakanlığı, İzmir Seminer Tebliği, 1972.

- (1) Türkiye'de Pamuk, sh. 37-39, İktisadi Araştırmalar Vakfı (Açık Oturum Özeti) İstanbul - 1972
- (2) Turgay N. — Baillieux G. Pamuk ve Türkiye'de Ziraatı sh. 12 Ziraat Vekâleti Neşriyatı, Sayı No: 506, Pamuk Serisi 5-1940.
- (3) İbid. Sh. 12
- (4) Kurdoğlu Faik La Turquie Economique, sh. 162 Librairie de L'Institut, Anvers, 1928.
- (5) Sarç Ö. Celâl Sanayi Davamız sh. 3, İ. Ü. Yayınlarından No: 290.
- (6) Tarım İstatistikleri Özeti - 1970, Sh. 8 D. İ. E. Ankara - 1971, Yay. No: 632.
- (7) İbid. sh. 11'den hesaplanmıştır.
- (8) Cari İstatistikler ve Tarım Sayımı Sonuçları, sh. 2, Tbl. II D. İ. E. Ankara - 1972, Yayın No: 656.
- (9) Türk Tarımının Temel Özellikleri ve Verimlilik Sorunları, sh. 12 R. Aktan, Türkiye Tarımında Verimi Arttırma Sorunları ve Dünya Tecrübesi Semineri, Tarabya - 1972.
- (10) Tarım Sektör GSMH. 30.939.252.000, Pamuk kütlü fiyatları 201.1 krş. Türkiye Milli Geliri 1962-1971 sh. 17 ve 53 D. İ. E. Ankara - 1972.
- (11) Taban Hiyatları Siyasetimiz, N. Z. Aral, Türkiye İktisat Gazetesi, 14 Eylül 1972, sh. 1.
- (12) Op. cit. Türkiye Milli Geliri sh. 17 Türkiye'de Pamuk Üretimi ve İç Pazarlaması, sh. 46, İzmir Tic. Odası 1972. 1971'de Tarım Sektörü GSMH. 46.762.819.000, aynı yıl kütlü serbest fiyatı 300 krş.
- (13) Tarım İstatistikleri Özeti, 1969 (sh. 25'teki verilere göre) D. İ. E. 1070, Yayın No: 615.
- (14) Tarımda Sulama ve Arazi Geliştirme Sorunları sh. 2, Kaya Bozkurt, Türk Tarımında Verimi Arttırma Sorunları ve Dünya Tecrübesi Semineri, Tarabya - 1972.
- (15) Pamuğun Sun'i elyafa (Kimyasal Liflere) nazaran üstünlükleri ve Pamuk-Sun'i Elyaf rekabeti, (Tebliğ sh. 9) Prof. Dr. M. Harmancıoğlu - Dr. G. Yazıcıoğlu, Pamuk ve Pamuklu Semineri İzmir, 1972.
- (16) İbid. sh. 8.
- (17) Cillov Halûk, Türkiye Ekonomisi sh. 160, İst. Üniv. Yay. No: 1718, İkt. Fak. No: 305.
- (18) OECD, Ekonomik Rapor, sh. 15 Tbl. 3.

- (19) İbid.
- (20) FAO, Les Fibres Textiles dans Le Monde Geneve - 1948.
- (21) Gilbert A. - Allix A. Geographie des Textiles sh. 129. Librairie Medicis, Paris, 1956.
- (22) Turgay N. Pamukçuoğlu, sh. 8 Çankaya Matbaası, Ankara 1952.
- (23) Faucher Daniel, Geographie Agraire, sh. 309, Librairie Medicis, Paris.
- (24) İstatistik Yıllığı Yayın No: 380, sh. 13, Ankara, 1959.
- (25) İbid.
- (26) Dpcit. Gilbert A. - Allix A. sh. 129.
- (27) Op. cit. Turgay N. sh. 23.
- (28) Op. cit. İstatistik Yıllığı, No: 380.
- (29) Op. cit. Gilbert A. - Allix A. sh. 132.
- (30) Cillov Halûk, Dünyada ve Türkiyede Pamuk, sh. 24 İst. Ticaret Odası Mecmuası, Ayrı Basılar No: 3, İstanbul - 1959.
- (31) Institut National de la Statistique et des Etudes Economiques Le Marché Mondiale du Cotton, sh. 38. Press Universitaire de France, 1948.
- (32) Op. cit. Faucher, D. sh. 312.
- (33) Op. cit. Gilbert A. - Allix A. 312.
- (34) Galan de Pierre, Le Coton et L'Industrie du Coton, sh. 19. Press Universitaire de France - 1961.
- (35) Aylık İstatistik Bülteni No: 91, Eylül, 1961.
- (36) Pamuk ve Pamukçuluk hakkında Raporlar, sh. 144, Ziraat Vekâleti Neşriyatı, Seri 4 No: 1, Ankara - 1935.
- (37) Cumhuriyet Gazetesi, 4-11-1972.
- (38) Türkiyede Zirai Makinalaşma, sh. 151. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak. Yay. No: 39-21, Ankara, 1954.
- (39) Türkiye İstatistik Yıllığı, sh. 196, D. İ. E. Ankara, 1971.
ve Op. cit. Tarım İstatistikleri Özeti - 1970.
- (40) Tarım İstatistikleri Özeti 1942-1963, sh. 16, Yay. No: 464, D.İ.E. Ankara, 1964.
- (41) Pamuk, Pamuk İpliği, Pamuklu Mensucat İstihsal ve İhracını arttırmak için alınması gerekli tedbirler hakkında rapor, sh. 9.

- (42) Göney Süha, Büyük Menderes Bölgesi sh. 473 (İ. Ü. Edebiyat Fak. Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- (43) Türkiye'de Pamuk Üretimi ve İç Pazarlaması, sh. 7. İzmir Ticaret Borsası Tebliği, Pamuk ve Pamuklu Semineri, 25-29 Eylül, İzmir - 1972.
- (44) İbid.
- (45) Aydemir Mehmet, Türkiye'de Pamuk Üretimi ve Yetiştirilen çeşitlerin Karakteristikleri, sh. 23, Pamuk ve Pamuklu S. Semineri, İzmir, 1972.
- (46) İbid. sh. 21.
- (47) İbid. sh. 23.
- (48) 1930 Sanayi Kongresinde A. Fazlı Bey'in sunduğu rapora göre (sh. 13), yurt üretiminin % 77'sini Adana, % 23'ünü İzmir ve havalisi temin etmektedir.
- (49) Türkiye'de Pamuk, sh. 18.
A. B. D. Tarım Bakanlığı, Pamuk ve Pamuklu Semineri, İzmir - 1972.
- (50) Op. cit. Aydemir M. Türkiye'de Pamuk Üretimi ve Yetiştirilen Çeşitlerin Karakteristikleri sh. 16.
- (51) Op. cit. Türkiye'de Pamuk ve İç Pazarlaması, sh. 7.
- (52) Op. cit. Aydemir M. sh. 16.
- (53) Op. cit. Türkiye'de Pamuk sh. 22. A. B. D. Tarım Bakanlığı, İzmir eSemineri 1972.
- (54) İbid.
- (55) Op. cit. Aydemir M. sh. 13, Tbl. 7.
- (56) Op. cit. Turgay N. - Baillieux G. sh. 16.
- (57) Aktan Reşat, Türkiye'de Ziraat Mahsulleri Fiyatları sh. 174, Siyasal Bilgiler Fak. Yay. No: 44-46, Ankara, 1955.
- (58) Op. cit. Tarım İstatistikleri Özeti, 1970.
- (59) Tarım Sektörü, Sınai Nebatlar, T. C. Plânlama Teşkilâtı, Ankara.
- (60) Pamuk ve Pamukçuluk hakkında Raporlar, sh. 31, Ziraat Vekâleti Neşriyatı Seri 4 No: 1, Ankara, 1935.
- (61) Op. cit. Tarım İstatistikleri Özeti - 1970., Ankara, 1972.
- (62) Op. cit. Pamuk ve Pamukçuluk hakkında Raporlar, sh. 31, Tarım İstatistikleri Özeti - 1970, Türkiye'de Pamuk Üretimi ve İç Pazarlaması, sh. 12.
- (63) İbid. Türkiye'de Pamuk Üretimi ve İç Pazarlaması sh. 11.

- (64) Op. cit. Aydemir M. sh. 12.
- (65) Op. cit. Türkiye'de Pamuk ve İç Pazarlaması sh. 10-11.
- (66) Karar Sayısı 4/1283, Yayın No: 11.9.1953 tarih ve 8505 sayılı Resmî Gazete.
- (67) Op. cit. Türkiye'de Pamuk Üretimi ve İç Pazarlaması sh. 16.
- (68) Op. cit. Pamuk ve Pamukçuluk hakkında Raporlar, sh. 15.
- (69) Üretim ve İhracatla ilgili rakamlar sonda Tablo 1'dedir.
- (70) Sonra Tablo 2'ye bakınız.
- (71) Türk Pamuğunun Dış Pazarlaması, sh. 4, Seminer Tebliği, İzmir, 1972.
- (72) İbid. sh. 5.
- (73) Op. cit. Aktan Reşat, sh. 177.
- (74) İstatistik Bülteni, Şubat, 1962.
- (75) Op. cit. Türkiye'de Pamuk Üretimi ve İç Pazarlaması, sh. 26.
- (76) İbid. sh. 45, Tbl. 18, 20 ve 21'den,
- (77) İbid, sh. 27.
- (78) Production Yearbook, sh. 280-284, FAO, Rome - 1970.
- (79) Trade Yearbook, sh. 376, FAO, Rome - 1971.

Tüketici Yatırımları ve Halka Açık Şirket Kavramı

S. Nihat GÜVENAL

Son zamanlarda halkın tasarruflarını ve yurtdışındaki işçilerin dövizlerini çekebilmek için tüketicileri hedef alan reklamların ve politik demeçlerin arttığı görülmektedir. Radyo ve televizyonda bu konuda sık sık haber ve demeçler verildiği gibi, mevcut halka açık şirketlerin çalışmalarından, kurdukları tesislerden de bahsedilmektedir. Bazan daha ileri gidilerek, halka açık bir şirket tarafından kurulan bir tesisin açılış merasimlerine TRT ve basın da geniş yer verilmektedir.

TASARRUF BİRİKİMİ

En az 30 milyarlık bir halk tasarruf birikiminin yurt içinde atıl bulunduğu; buna ilâveten yalnız

Batı Almanya'daki 600.000 işçinin yıllık tasarruflarının 13 milyar TL'na yakın olduğu ve yurtdışında mevcut işçi tasarrufları toplamının ise 50 milyar lirayı geçtiği yetkililerce belirtilmektedir.

UYGULAMA

Tüketici yatırımlarıyla kurulup başarısız olan veya idarecilerin menfaatlerine göre yönetildiğinden tasfiye olunan yahut verimsiz ve etkisiz bir faaliyet gösterebilen anonim şirket örnekleri her gelir grubundaki tüketicileri haklı olarak endişelendirmektedir.

Son zamanlarda iş aleminin lideri durumundaki büyük iş adamlarımız ise, birden fazla oy haklı hisse senetlerine sahip olmak sure-

tiyle, temsil ettikleri sermaye azınlığının (genellikle % 25-30) kontrolünde kurulmuş ve kurulacak anonim şirketleri halka açık şirket tipine örnek olarak göstermektedirler.

Bilânço kârının büyük bir kısmının kurucu hisse senetleri payı, yönetim kurulu hissesi ve tercihli hisse senetlerinin fazla temettü hakkı gibi nedenlerle dağıtıldığı bir şirkette, bir de tercihli oy hakkına sahip hisse senetleriyle idari kontrol belirli bir azınlığın elindeyse, böyle bir şirketin müseccel sermayenin % 70-75'ini temsil eden adi hisse senedi sahiplerine gereken adilâne temettüyü ödediği iddia olunamaz.

MEVZUAT

Halka açık şirketlerle ilgili hükümler sermaye piyasasının düzenlenmesi ve denetlenmesi hakkında kanun tasarısında belirtilmiştir.

Millet Meclisimizin ilgili komisyonunca kabul edilmiş tasarıya göre;

— Halka açık anonim şirketlerin ticaret unvanlarında, «Halka açık anonim ortaklık» ibaresinin yer alması ve müseccel sermaye ile satışı yapılmış hisse senetlerini temsil eden «çıkarılmış sermaye miktarlarının gösterilmesi» gerekmektedir.

— Halka açık anonim ortaklıklarda hisse senetlerinin % 51'nin hamiline yazılı olması şarttır. (Kanunen kısıtlanan haller hariç)

— Nama yazılı hisse senedi sahiplerinin sayısı ise 50'den az olamaz.

— Halka açık anonim ortaklıkların çıkardığı hisse senetlerinin borsaya kote ettirilmesi zorunludur.

— Halka açık anonim ortaklıkların kurulması için; Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Kanununa göre, gereken ana sözleşme ve izahnameyi hazırlanıp kuruluş teminat akçesi (100,000 TL) bir bankaya yatırıldıktan sonra Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonu'na müracaat edilir Komisyon, lüzum görebileceği fizibilite raporu v.s. belgeleri de inceledikten sonra kararını verir.

— Ortaklık, Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonunun izninden sonra Ticaret Siciline tescil ve ilân olunmak suretiyle tüzel kişilik kazanır.

— Halka açık ortaklıklara ait hisse senetleri, tüzel kişilik kazanıldıktan sonra çıkarılır ve borsaya kota ettirilmeden satılamaz.

— Ana sözleşme ve izahnamenin ekleneceği bir sirküler ile halk hisse senetlerini satın almaya davet olunur.

— Türk Ticaret Kanununa göre kurulmuş anonim şirketler de sermayelerini arttırıp yeni hisse senedi çıkararak veya mevcut hisse senetlerini satarak halka açılabilirler. Ancak, bu konuda Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonundan «halka açılma izni» alınmalıdır. Bunun için uyumu zorunlu maddeler tasarıda sıralanmıştır.

— «Halka açılma izni» almış bulunan anonim ortaklıklardan, satışa sunulan hisse senetleri bedellerinin tamamen toplandığını belgeleyenlerle, Türk Ticaret Kanunu uyarınca kurulmuş fakat Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkındaki Kanunun gerektirdiği nitelikler sahip olan anonim ortaklıklar Sermaye Piyasasını Denetleme Komisyonuna «Halka Açıklık Belgesi» verilmesi için müracaat ederler.

Komisyonun gereken incelemeyi yaptıktan sonra verdiği «Halka Açıklık Belgesi» ticaret siciline tescil ve ilân olunur.

SONUÇLAR

Halen, hiçbir anonim şirket hukuken «Halka Açıklık» sıfatına sahip değildir. Sahip olmadığı bir sıfatı kullanmak ise; gerçek şahıslar için olduğu gibi, tüzel kişiler için de tasvip olunamayacak bir davranıştır.

Bu suretle tüketicinin hukuken

«Halka açık» zannederek, aksi halde yapmayacağı yatırımlara yöneldiği düşünülürse, bu konuda âcil tedbirlerin alınmasının zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Ayrıca, Sermaye Piyasasının Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkındaki anun Tasarısı kanunlaşmış olsa ve halen mevcut bir şirket Sermaye Denetleme Komisyonundan «halka açıklık belgesi» alsa dahi; genel kurul kararlarında ve dolayısıyla idarede hissedar çoğunluğunun etkisi olamıyan ortaklıklardaki «halka açıklık» sıfatı çok isabetsiz ve tüketicuyu yanıltıcı olmaktan kurtulamıyacaktır.

Kurulmaları mümkün olduğunda, «Halka Açık» ortaklıklar da, diğer anonim ortaklıklar gibi hissedarlarının bir kısmının değil, tümünün menfaatleri gözetilerek yönetilmek zorundadırlar. Ticaret Kanunumuzdaki boşluklardan faydalanılarak çıkarılan tercihli oy ve tercihli kâr payı hakkını sağlayan hisse senetleri genellikle sermayenin çoğunluğunu temsil eden adi hisse senedi sahiplerini fiiliyatta ekalliyet durumuna düşürmektedir.

Yönetim Kurulu üyeliğinin ve murakıplığın belirli bir seri hisse senedi sahiplerine kısıtlanmış olduğu anonim ortaklıklarda ise durum daha az ümit verici görünmektedir.

Euro - Dolar Piyasalarının Kontrolü Sorunu (*)

Yazar hakkında

Dündar Muradoğlu 926 da İstanbul'da doğmuş, Galatasaray Lisesinden sonra İst. Üniv. İktisat Fakültesini bitirmiştir. Yedek Subaylığı müteakip 1952 de T. C. Merkez Bankasında göreve başlayan Sayın Muradoğlu 955 de Müfettiş yardımcılığına 958 de müfettişliğe atanmış, 961 de Banka tarafından bir yıl süreyle Fransa'da meslekî incelemeye gönderilmiştir. 965'de İnşaat ve Levazım Müdürlüğüne, 968 sonlarına doğru ise Teftiş Kurulu Başkanlığına tayin edilmiş olup halen bu görevdedir. Fransızca ve İngilizce bilen sayın Muradoğlu evlidir ve iki kızı vardır.

Çeviren: Dündar MURADOĞLU

Euro-dolar piyasalarının ulusal ve uluslararası kontrolü sorunu, en son parasal bunalım ile ilgili tâli bir konu olarak, başıboş ve büyük bir sermaye kitlesi mevcudiyetinin, parasal istikrarın geleceği bakımından arz ettiği tehlikeye yeniden dikkati çekmek suretiyle, halen de geçerli bulunmaktadır. Bu, her ne kadar parasal kararsızlığın başlıca nedeni olmasa bile, sermayelerin dünyanın bir ucundan diğerine yer değiştirebilmesi kolaylığının (çeşitli euro-paraların toplam hacmi kuşkusuz 90 milyar \$'a varmaktadır), kambiyo piyasaları üzerine

yapılan ve azımsanamıyacak bir duruma gelen basınçların artış hızında payı bulunmadığına inanmak zordur. Son dolar devalüasyonundan önceki sermaye akımları ve geçen şubat ayındaki kargaşalık, tazyiklerin kolayca biraraya gelebileceğini açığa vurmuştur. Bununla beraber, euro-paraların piyasaları geçen yıl, bütün dünya'da iktisadi ve sınıai faaliyetin gelişme etkeni olarak rollerini belirli bir hale getirmiş bulunan yeni bir genişleme döneminden yararlanmışlardır. 1971 aralık ayındaki uluslararası para ayarlamasından sonraki dönemde kambiyo piyasaları, sterlinin dalgalanması dikkate alınmadığı takdirde, son karışıklıklara ka-

(*) «Problèmes Economiques» Dergisinden aktarılmıştır.

dar nispeten sakin kalmışlar, uluslararası mali piyasalar ise, bazen uluslararası büyük kalkınma plânları ve kalkınmakta olan ülkelerin ihtiyaçları için kaynak sağlamak suretiyle ne derece önemli olduklarını bir kez daha göstermişlerdir.

Durumun bu çelişkili görünüşü, piyasanın en aşırı özelliklerini hafifletmek için uluslararası ölçüde bir davranışta bulunmanın yerinde olup olmadığı hususundaki tartışmanın neden sürüp gittiğini açıklamaktadır. Bu sorun, merkez bankalarının ülkeler arasındaki sermaye hareketlerinin kontrolü konusunda eleştirilere maruz kalacaklar ızaman vazedilen meselelerden biriymiş gibi, Avrupanın parasal durumu ile ortaya çıkabilmektedir.

Kontrolün taraftarları, diğer delillerden başka, uluslararası piyasalardaki sermaye hareketleri serbestliğini, gerçekten kredi ve para hacmi konusunda ulusal politikaların başarısını gittikçe zorlaştırdığını öne sürmektedirler. Federal Almanya, enflasyona karşı mücadele teşebbüsleri ve yeni yabancı sermaye girişlerini kolaylaştırmak yönünden tamamen ters bir etki yaratan para hacminin sınırlandırılması ve yetkili mercileri gittikçe artan bir şekilde sermaye hareketlerini kısıtlayıcı tedbirler almağa zorlamak suretiyle, bu soru-

na ait çok güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Kontrol tesisi lehindeki iddialar, geçen yıl, İtalya Bankası genel müdür yardımcısı M. Rinaldo Ossola tarafından bir dafa daha açıklanmıştır. Adı geçenin, Lüksemburg'daki bir seminer dolayısıyla imkân dahilinde görerek öne sürdüğü tedbirler arasında, euro-paralar piyasalarında bir merkez bankaları mevduatı hesabı tesis edilmesi, emisyon kurumu ile karşılıklı bilgi edinmeleri zorunluğu bulunan ticari bankalara kısıtlayıcı tedbirler uygulanması, bir ülkede yerleşmiş olmayanlara ait hesaplar için mecburi yedekler ayrılması düzeninin uzatılması ve son olarak, uluslararası ölçüde açık piyasa muameleleri yapılması bulunmaktadır.

Bununla birlikte, kontrol fikrine karşı çıkmak için de bazı deliller mevcuttur. Böyle bir müşahede, geçen yıl, belki de beklenmedik bir şekilde, Uluslararası Ödemeler Bankası kanalıyla yapılmıştır. 1971 in parasal düzensizliği konusunda, Uluslararası Ödemeler Bankası geçen senenin haziran ayında yayımladığı yıllık raporunda, hadiselerin seyrinde euro-dolar piyasalarının nispeten az bir rol oynadıkları yazılıdır. Bütün beklemelelere rağmen dolar buhranı, en kötü hallerde dahi, euro-dolar piyasasına akın yaratmamış, sadece Avrupa bankala-

rına müteveccih bir miktar dolar hareketi olmuştur. Daha uzakta, Uluslararası Ödemeler Bankası şu yorumda bulunmaktadır: «Üç aylık istatistikler, 1971 de kambiyo piyasalarını sarsan dalgalanmada başlıca rolü oynamış olan euro-paralar piyasasının doğrulamalarını pek destekler görünmemektedirler.

Hattâ bunalımın meydana gelmesinde euro-piyasaların sorumluluğu ağır bassa bile, kontrollerin başarı ile uygulanabilmesi pek aşîkâr bir mahiyet arz etmemektedir. İngiltere Bankası guvernörü Sir Leslie O' Brien, Londranın dünyadaki pilot mali rolünü geliştirmeye geniş ölçüde katılması politikasının bir sonucu olarak, uluslararası piyasalarda özgürlük bulunmasünün en değışmez müdafilerinden biri idi. Euro-paralar piyasalarının etkinliğinin sağlayan işleyişteki esneklik, faaliyetini sınırlamayı amaçlayan her çabanın istenmiyen sonuçları olabileceğini akla getirmektedir.

Geçen mayısta, Montreal'de, uluslararası parasal sorunlar mevzuunda yapılan toplantıda Sir Leslie, bir kontrolün muhtemel müessiriyetinden şüphe yaratacak bazı sebepler zikretmiştir. Piyasadaki bazı mutavassıt gruplara baskı yapmak sadece bir tür «aracılık yapmama ya müncer olacak veya belli başlı muamele yapanlar arasında

doğrudan doğruya muvazaalara veya bunlardan da başka, yeni mutavassıt kimselerin ortaya çıkmalarına yol açacaktır. Ayrıca, kontrol bütün dünyada tesis edilmedikçe uluslararası muamele yapanlar için bir yerden kaçıp bir başka yere giderek yerleşmek hususunda karar vermeleri nispeten kolay olacaktır. Netice itibariyle, piyasanın zararlı yönlerini, imkân verdiği yararlı muameleleri tehlikeye sokmadan, aynı zamanda kaldırmak hemen hemen imkânsız olacaktır; özellikle bazı sermaye akımlarını sınırlarken, kalkınmakta olan ülkelerdeki yatırımları finanse etmeği amaçlayanlar gibi, diğerlerinin varlığına müsaade etmek zor olacaktır.

Euro-dolar piyasalarının uzun vâdeli inkişafını ve istikrarını tesadüfen başka etkenler de tehdit etmektedir. Bu görüş açısından bakılacak olursa, gelecek yıl sonunda sermaye girişlerinden sınırlamaların kaldırılacağı yolunda yapılmış olan vaaddен sonra, yurdundan kaçmış bulunan dolarların bolca geri dönerek işlerin halen euro-dolar olarak cereyan ettiği New York'a akması çok muhtemel görünmektedir. Bununla birlikte, gözlemcilerin çoğu, bu tedbirlerin yürürlüğe girmesinden sonra bile, Londra'da ve diğer yerlerde, New York'la gerçekten mevcut yakın ilişki dolayısıyla, faaliyet gösterecek çok zen-

gin bir uluslararası mali piyasanın var olmağa devam edeceğini tahmin etmektedirler.

Sonuç olarak, gerek orta vâdeli banka ikrazları ve gerekse uzun vâdeli kıymetler bölümünde olsun, önemli bir kuruluş tarafından ödemelerin durdurulmasının piyasadaki etkileri bakımından bir endişenin belirtileri devam etmektedir. Bilhassa orta vâdeli piyasa bakımından, geçen yıl biraz kuşku verici olmuştur. Muamelelerin yoğun bir şekilde inkişafı konusunda ki rekabet, bir yandan verilmiş kredilerin faiz hadleri ile kârlılığın karşılık lı ilişkilerinin gelişmesini ve diğer yandan kredilerin daima, birkaç yıl önce ödünç verenler tarafından nihai olarak nazarı itibara alınan, en büyük müstakrizlerin artan adedi doğrultusunda yöneltilişini ve devamlı uzatılması eğiliminin belirmesini gerektirmiştir.

Konu, kısa bir süre önce Financial Times tarafından, euro-piyasa hakkında Londrada tertip olunan bir konferansta Prof. Walters tarafından ele alınmıştır. Konuşmacı, o ana kadar önemli arızaların kaydedilmemiş bulunmasının ne kadar dikkate değer olduğuna işaret ederek bunu, muamele yapan kimselerin akıl ve bilgi bakımından yetenekli oluşlarına atfetmiştir. Bununla beraber, ilâve etmeğe lüzum yoktur ki vahim bir

başarısızlık, önce ticari bankaları zedeliyecek ve hattâ Federal Reserv Sistem'e kadar yayılmak suretiyle güveni sarsacak ciddi ve tehlikeli bir harekete dönüşecektir.

Bununla birlikte, M. Walters'in önceden dediği gibi, euro-piyasaların «değişmeyen bir tabi akışla» inkişafa devam edecekleri fikrine diğer konuşmacılar da katılmışlar. Gerçekten, hiç şüphe yoktur ki euro-piyasalar, ar zettikleri sermayelerin hacmi, kullanılan teknikteki büyük esneklik ve uluslararası bir mahiyetleri bulunması dolayısıyla, temel bir rol oynamaktadırlar. Bunlar, «uzun ve orta vâdeli yatırımların başlıca kaynağı» olarak kalmaktadırlar.

Geçen yıl beliren bazı kendine özgü durumlar euro-piyasaların temel önemini daha da pekiştirmişlerdir. Örneğin orta vâdeli banka ikrazları piyasasında, kredi faaliyetinin çok genişlemesine şahit olunmuş ve bölüm, yatırımların gelişimi için fon sağlamak suretiyle, daha uzun vâdeli tahvilât piyasasıyla rekabet etmeğe başlamıştır. İkraz surelerinin uzatılması ve daima daha yaygın bir müstakriz kütlesine kredi yöneltilişi belki de muamele yapanlar arasında bir takım endişenin doğmasına yolaçmıştır, ancak burada ödünç alanlar, özellikle kalkınmakta olan ülkeler ba-

kimından esaslı bir gelişme söz konusudur.

Aynı zamanda, euro-piyasada çalışan bankalar, bu piyasadaki emre hazır sermayeleri harekete geçirmek için yeni miâknlar hazırlamış ve bazı yeni buluşları denemekten geri kalmamışlardır.

Uzun vâdeli tahvilât istikrazları kesimindeki bahis mevzuu piyasa da, muamelelerin toplam hacmi bir önceki yıldakini rahatça geçmesi dolayısıyla, bir rekor senesi tanımıştır; parasal bunalımın durumuyla ilgili verileri tamamen değiştirmesinden az evvel bu sektör, bu yılın ocağındaki emisyonlarda aylık olarak mutlak bir rekor düzeyine erişmek suretiyle, bu sene çok güzel bir başlayıcı elde etmiştir. Piyasanın çeşitliliğini, Doyçe mark, Fransız ve Lüksemburg francı, Hollanda florini ve hattâ muamelelerde bir yenilik teşkil etmek üzere, bir euro-sterlin emisyonu ile yapılan istikrazların gelişimi izlemiştir. Buna paralel olarak, yan piyasa güçlenmiştir; o her ne kadar yıl zarfında yeni ihraçların ağırlığı altında bazan kararsızlık göstermişse de, **hiç bir zaman geçmi** kaydedilen doyum derecesine erişmemiştir ve piyasaya yeni müstakrizlerin gelişi onun muameleleri karşılama yeteneğinin artmasında pay sahibi olmuştur.

Euro-piyasalar da, genellikle,

coğrafi alandaki çabanın artan çeşitliliğinden yararlanmışlardır. Bu gelişimin en şaşılabacak belirtisi, hiç kuşkusuz piyasaya Japon bankaları ile pay senetleri ve tahviller ticarethanelerinin güçlü bir kalabalık halinde birdenbire girmeleri olmuştur. Bunların Londra ve Avrupanın diğer mahallerine süratle yerleşmeleri, uluslararası piyasanın büyük bir kısmına özellikle rekabet edici şartlarla önemli kaynaklar tedarik etmekten kaçınmak hususunda gösterdikleri kararlılığı ifade etmektedir.

Böylece Tokyo, uluslararası bankacılık muamelelerine katılmak için çok büyük bir serbestlik kolaylığına sahip bulunmak suretiyle birinci planda yer alan bir mali merkez haline gelmekte ve bunun sonucu yen uluslararası önemli paralar sırasına yükselmektedir.

Bununla beraber, bu arada Singapur gibi, yetkili mercilerin mali rollerini azimle güçlendirmiş göründükleri ve Londradaki bazı gözlemcilere göre gelecek yıllar için pek çok vâdedici görünüşler arz ettikleri tahmin edilen başka merkezler de başarıya ulaşmağa başlamışlardır.

Netice itibariyle, şunu düşünmemek imkânsızdır ki uluslararası mali piyasalar bakımından büyük bankaların belli kazanç payları git-

tikçe azalmaktadır. Londra, kendisinin merkezi bulunduğu uluslararası bankacılık birliğinden, yeni gelenleri çekmeğe devam etmektedir; çokuluslu bankacı gruplaşmalara iştirak artmakta ve dünyadaki bankaların gittikçe fazlalaşan bir çoğunluğu bundan bir pay koparmayı amaçlamaktadır.

Binaenaleyh, yakın gelecekte, uluslararası mali piyasaların genişlemesine kendini vakfeden yetkili ve bilgili kimseler kitlesi ken-

dilerine güvenilebileceğini göstermektedir. Öyle anlaşıyor ki, Kuzey Denizindeki petrol yataklarının işletilmesi - ki bu konu, ne kadar önemli olursa olsun, tek bir bankanın olanaklarını aşmaktadır - ve kalkınmakta olan ülkelerin ihtiyaçları kadar bütün dünyadaki noksan donatımlı bölgelere ait projelerin finansmanı için çokuluslu girişimlerin daima artan sermaye taleplerini karşılamak için halen daha başka imkânlar da bulunmamaktadır.

KARTVİZİTTEN GAZETEYE KADAR
BÜTÜN BASKI İŞLERİNİZDE
EN YETKİLİ MÜESSESE
DİZGİ—BASKI (TİPO—OFSET)—CİLT

YENİLİK BASİMEVİ

Cağaloğlu Yokuşu, Cemal Nadir Sokağı
Büyük Milâs Han No. 45-46-47-48
Telefon : 27 11 53 - 22 56 41 — İstanbul

**Sevgili
iktisatçılar...**

**Dergiye ilân
veriniz,**

*

**Dergiye ilân
bulunuz,**

*

**Zira bu eser
sizindir !..**

evinizin bankası - herkesin bankası

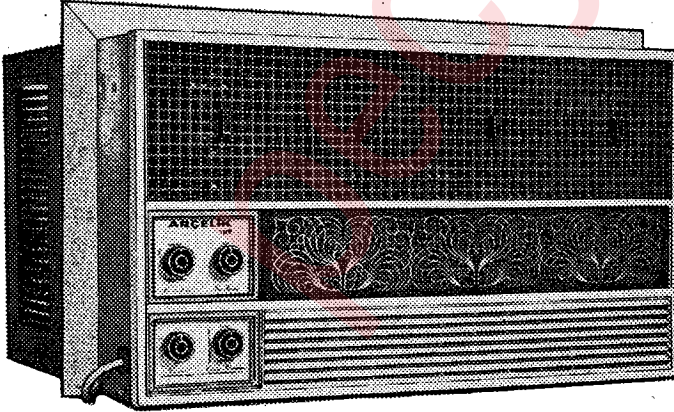

TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

ARCELİK

KLİMA CİHAZIYLA

**DAHA FAZLA
MÜŞTERİ
DAHA FAZLA
KAZANÇ**

**MAĞAZALAR,
OTEL
VE MOTELLER,
MUAYENEHANE
VE KLİNİKLER,
GAZİNO
VE LOKANTALAR,
YAZIHAANELER İÇİN
İDEAL
HAVA SERİNLETİCİ**

ARÇELİK KLİMA CİHAZI

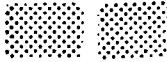

- işyerinizin havasını sürekli olarak tazeler... serin tutar - personelinizin ve müşterilerinizin sıcaktan bunalmasını önler
- havadaki nem fazlasını giderdiği... gürültü ve tozun içeriye girmesini önlediği için müşterilerinize ve personelinize temiz ve sakin bir ortam sağlar
- işyerinizin dekorasyonuna uygun düşecek güzel ve modern bir görünüme sahiptir
- ARE 125 modeli 90 - 135 m³, ARE 200 modeli 120-195 m³ hacmindeki yeri soğutur ve havalandırır

ARSLAN

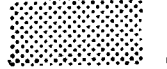
tek

veya

BLOK

• yapı tuğlası

• ateş tuğlası

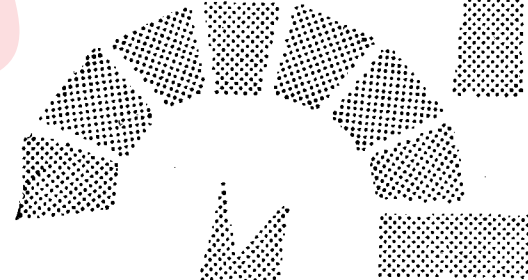
ateş harçları

izolasyon tuğlası

EYÜP — İSTANBUL

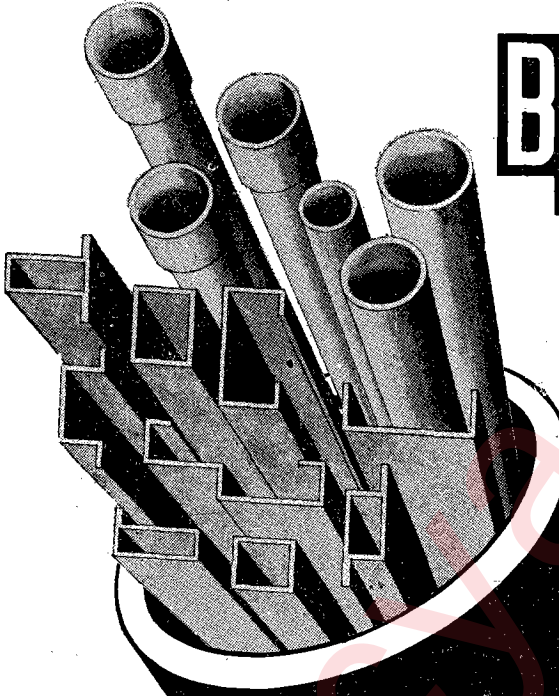
Fab. : 23 22 10

Mz. : 44 30 40

}}

st

BS

BORUSAN
BORU SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL

1958.

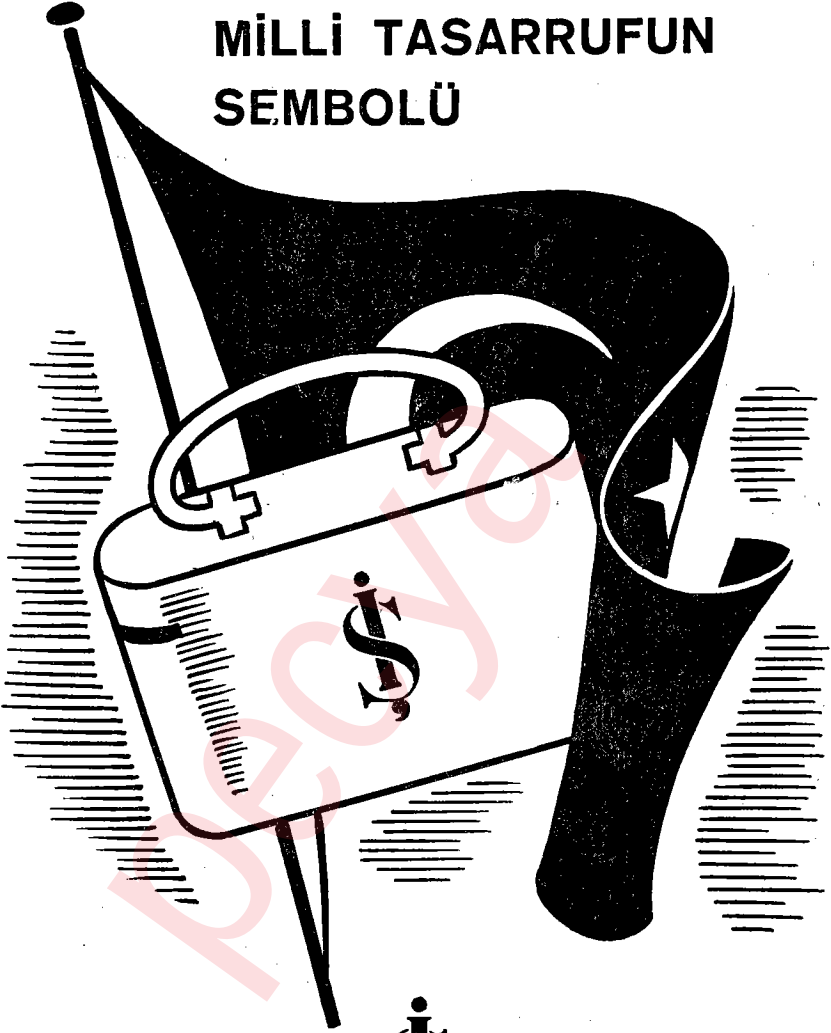
SANAYİDE İNŞAATTA

borusan mamulleri

Merkez: Meclisi Mebusan Cad. No 325 Kat 1 Salıpazarı - İstanbul

Santral: 44 74 80 (5 Hat) Müdüriyet: 44 36 39 Satış: 44 76 03 - 49 54 78

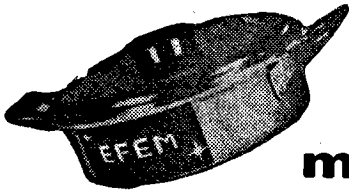
**MİLLİ TASARRUFUN
SEMBOLÜ**

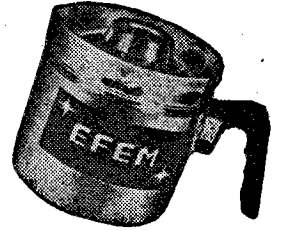
TÜRKİYE **BANKASI**
paranızın... istikbalinizin emniyeti

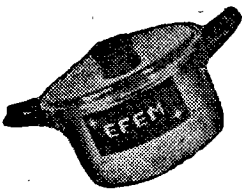
Mutfakların Efesidir
Hanımların Neş'esidir

adı EFEM
mutfak eşyasıdır

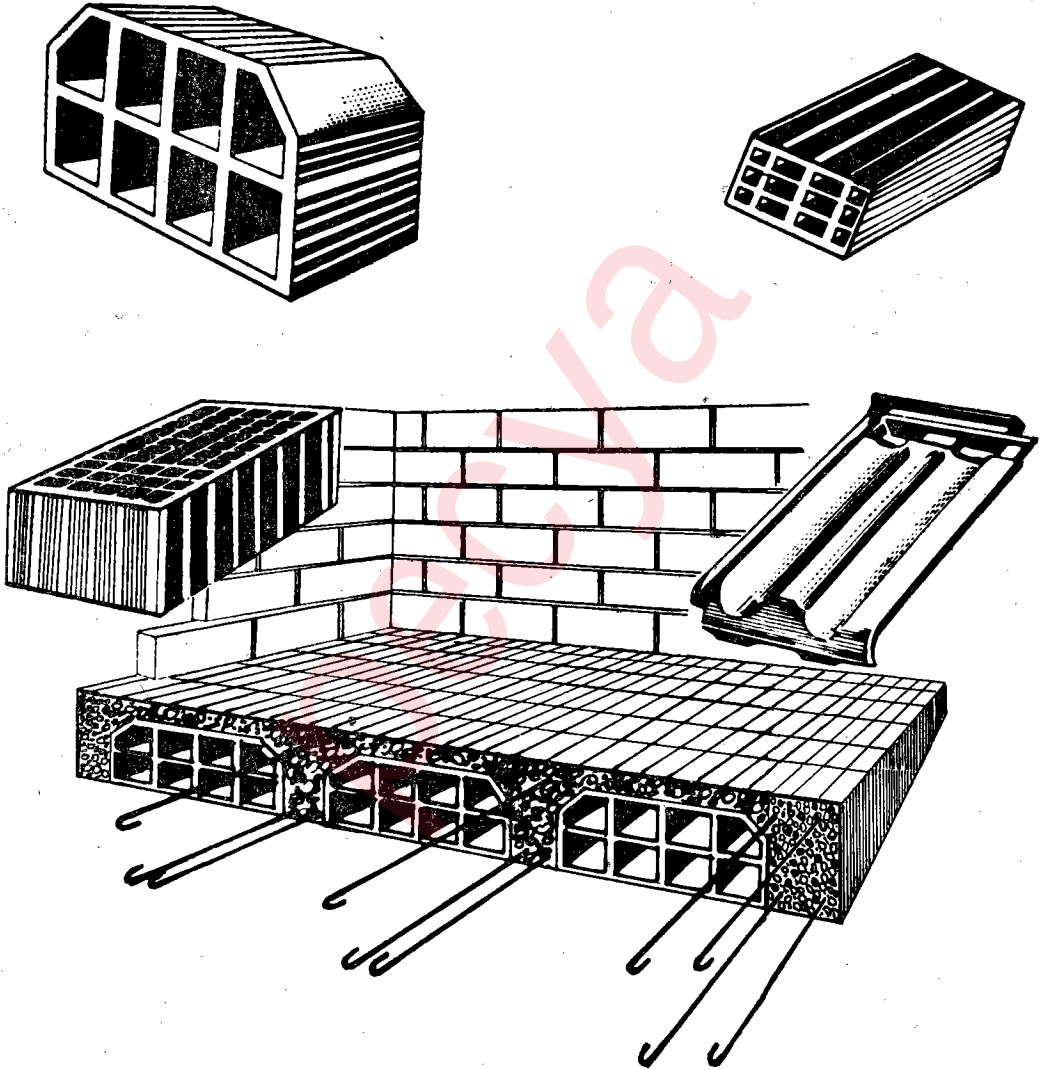
Alüminyum
SANAYİİ

Tahtakale Tomruk Çıkmazı SANTRAL çar. 3-4-5
İSTANBUL tel: 22 97 76

TUĞLA-KİREMİT ve ASMOLEN FABRİKALARI

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

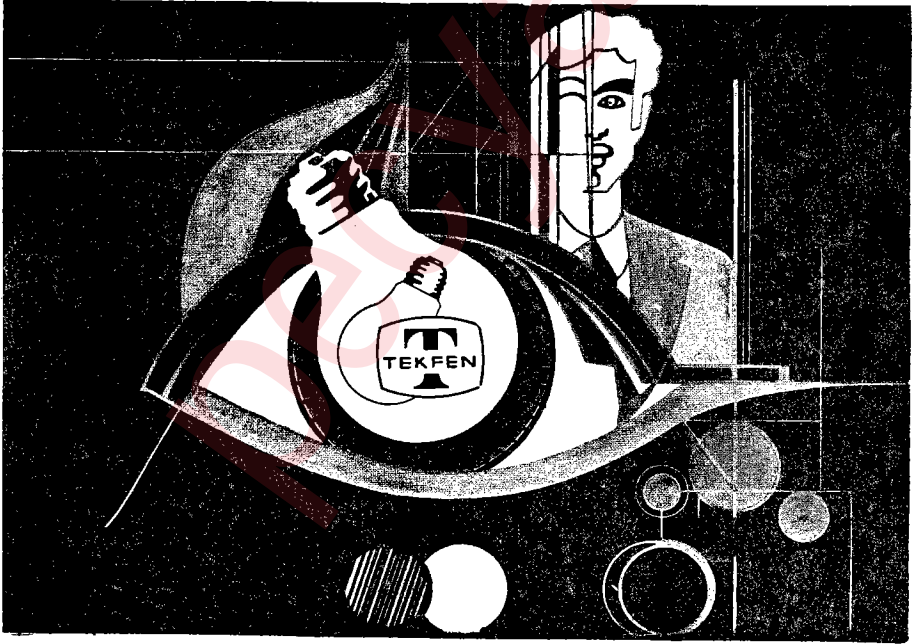
Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel.36 13 42- 36 48 98

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı-İstanbul
Tel. 45 50 00-49 58 02

Harbiyedeki YAPI ENDÜSTRİ MERKEZİ'nde bulunan standımızın görülmesini rica ederiz.

yalnız TEKFEN
**kullanan
parasını
yurdunda
tutar**

TEKFEN

endüstri ve ticaret a.ş. 4.levant-ist. telefon:64 13 70-71-72-73 4 hat

TÜRKİYE DEMİR VE ÇELİK İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

K A R A B Ü K

- HER ÇEŞİT HADDE MAMULÜ
- KOK YAN ÜRÜNLERİ
- PİK ve ÇELİK ve METAL DÖKÜM SANAYİİ
(50 Tona kadar tek parça döküm)
- ÇELİK KONSTRÜKSİYON İŞLERİ
Proje-imalat ve Mühendislik
hizmetleri ile emrinizdedir.

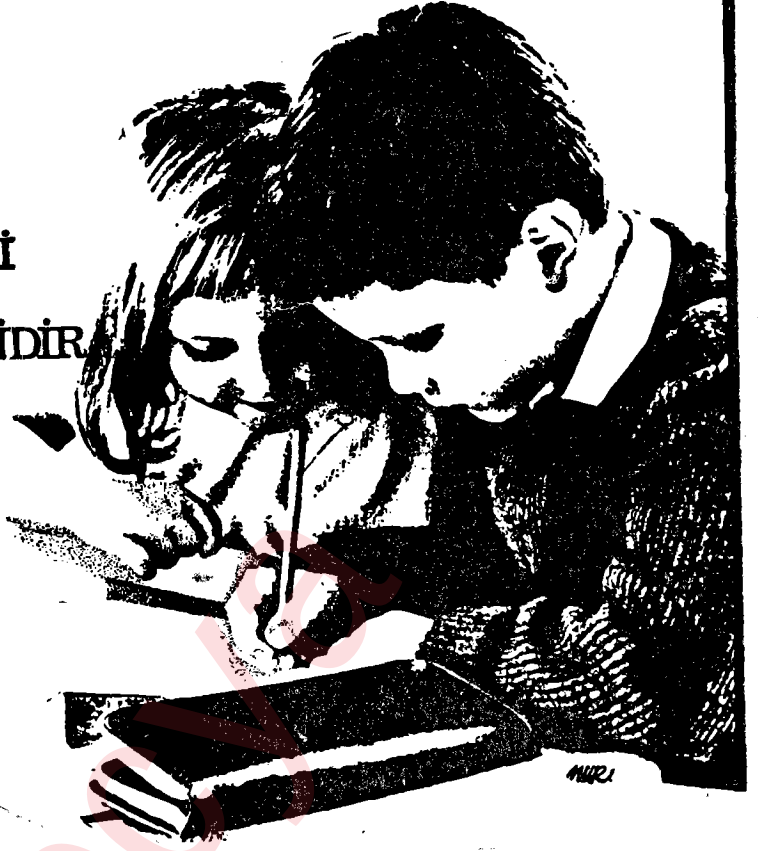
Telgraf : DEMİRÇELİK - KARABÜK
Fabrika santralı : 511, 646, 744, 770, 4, 5, 6
Yenişehir santralı : 9, 10, 428, 429, 1, 2, 3

TELEX

D.Ç. KARABÜK 2

DECE 437 İSTANBUL

BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR

ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALİŞTİRİNİZ

T.C.ZİRAAT BANKASI

HOS BAG

**ŞARAP
SANAYİİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE**

**TEKEL
SUNAR**

(Basın 60329 - 26769)